

# Дневник

(стенографски)

на

## XIX<sup>то</sup> обикновено Народно събрание

### Втора редовна сесия

16. заседание, понеделник, 28 ноември 1921 г.

(Открито от председателя Н. Атанасов в 3 ч. 35 м. след пладне)

**Председателя:** (Зважи) Моля секретаря г. Дупаринов да провери по списжка присъствуващите г. г. народни представители:

**Секретар С. Дупаринов** (з): (Прочита списжка. От заседанието съществували следните народни представители: Ариф Агушев, Димитър Анастасов, Иван Ангелов, Селим х. Ахмедов, Стефан Бакърджиев, Лазар Богданов, Константин Бозвелиев, Александър Ботев, Атанас Буров, Асен Вапцаров, Асен Вълкагов, Юрдан Вълков, Иван Ганев, д-р Тодор Гатев, Дено Георгиев, Мехмедали Исмаилов Гюзелев, Петър Димов, Логин Дончев, Димитър Дерлипаписки, Михаил Донсузов, Станю Златев, Антон Иванов, Никола х. Иванов, Захари Каменов, Коста Канев, Ламби Кандев, Никола Кийосев, Тенко Кийосев, Иван Ковачев, Никола Ковачев, Драгой Коджайков, Александър Коев, Станю Коев, Тенко Кортенски, Васил Костов, Жико Лишки, Александър Людсанов, д-р Никола Максимов, Атанас п. Манолов, Цоню Матов, Георги Минев, Владимир Моллов, Никола Мушанов, Петко Палиев, Станко Панайотов, Христо Пенчев, Горан Петков, Димитър Попов, Минко Радковски, Янко Сакъзов, Коста Сидеров, Иван Симеонов, Алекси Сирков, Митко Соколов, Митко Сташев, Димитър Стоев, Теодор Теодоров, Стефан Тодоров, Янаки Тодоров, Желю Тоичев, Георги Точев, Петър Филев, Хюсни Хасанов, Кънчо Чамев, Александър Чапрашкив, Крум Чапрашкив, Юрдан Юрданов, Димитър Яблански и Ангел Янев)

**Председателя:** (Зважи) От 216 народни представители присъствуват 110, отсъствуваат 106. Има нужното число народни представители, за да бъде заседанието законно. Обявявам го за открито.

Съобщавам на г. г. народните представители, че бюрото е разрешило отпуски:

На видинския народен представител г. Костадин Ковачев 8 дни, начиная от 1 декември;

На г. д-р Тодор Гатев — 10 дни;

На г. Хюсни Хасанов — 1 ден;

На г. Иван Ганев — 1 ден;

На г. Асен Вапцаров — 1 ден;

На г. д-р Никола Максимов — 1 ден;

На г. Митко Соколов — 1 ден;

На г. Тодор Булев — 1 ден.

Съобщавам също, че е постъпил от Министерството на финансите, отделение за бюджета и отчетността,

законопроект за изменение и допълнение на закона за борсите от 1912 г. и на този за неговите изменения и допълнения от 1921 г.

Също така законопроект от Министерството на вътрешните работи и народното здраве, отделение администрациио-полицейско, за образуване отделно заселище от населената с бежанци местност „Мандрат“ при сълото Якелий, Бургазка околия, под название с. Константиново.

Тия законопроекти ще се напечатат, ще се раздадат на г. г. народните представители и ще бъдат поставени на дневен ред.

Минаваме към дневния ред. Първата точка е — трето члене на законопроекта за построяване на пристанища и укрепяване на крайбрежията.

Моля г. докладчика да прочете законопроекта.

**Докладчик Х. Ветовски** (з): (Четървът)

#### ЗАКОН

#### за построяване на пристанища и укрепяване на крайбрежията.

Чл. 1. Всичките морски и дунавски пристанища в границите на царството съдържат национална собственост.

Чл. 2. Морските и дунавските пристанища се строят и експлоатират от държавата и за нейна сметка. Тяхното построяване и разширяване става със закон.

Изключение се прави за пристанища и скели, предназначени да обслужват някои индустриални или фабритни заведения, горска или минна експлоатация, солници и пр., които могат да се строят и експлоатират от заинтересованите дружества или лица под контрола на държавата. Условията, при които се разрешава постройка и експлоатация, се установяват за всеки отделен случай от Министерството на железнниците, пощите и телеграфите.

Чл. 3. Работите по построяването и разширяването на пристанищата и по укрепяването на морските и дунавските крайбрежия се извършват предимно с държавен строителен инвентар и инсталации: чрез отделни предприятия, отдавани на търг по доброволно съгласие или по стопански начин, според вида и естеството им и съгласно закона за бюджета, отчетността и предприятието. По същия начин ще става доставката на строителни и други материали.

Правителството, обаче, може да отдава построяването на нови пристанища на търг и чрез общи главни предприятия, щом приемени, че съществуващия държавен стокоприемател инвентар е недостатъчен за целта, или ако естеството на пристанищните скорежения налага техното построяване да бъде отданено на специални, добре обзвадени строителни фирми.

Чл. 4. Частните имоти, които съм нужни, както за построяване на държавните пристанища, така и за техните бъдещи разширения, включително и за построените и съществуващи пристанища, а също и за укрепяването на крайбрежията, се отгуждват съгласно съм законъ за отчуждаването на недвижими имоти за държавна и обществена полза и се заплащат от държавата. Общинските и скръжилите имоти се отстъпват безплатно.

Чл. 5. Преди да почне построяването на едно държавно пристанище, се определят границите на ония места, които трябва да се вземат както за постройката, тага и за бъдещето разширяване на пристанището.

За построените или памиращи се в постройка държавни пристанища границите на тия места ще се определят от Министерството на железниците, пощите и телеграфите след влизането в сила на настоящия закон.

Гореспоменатите граници съставляват района на всеко държавно пристанище, който се одобрява от Министерският съвет по предложение на министра на железниците, пощите и телеграфите и се обявява със царски указ.

Чл. 6. Частни имоти (землища), под повърхността на които се намират камъни за построяване на пристанища, чакъл, песък и мазна глина, които имоти или землища, според положението си и качеството на материялите, съм необходими за по-икономичното построяване, разширение и поддържане на кое и да е държавно пристанище и за укрепяване на крайбрежията, се отгуждват съгласно съм закона за отчуждаване на недвижими имоти за държавна и обществена полза и то като имоти (землища) на повърхността (ниви, ливади, лозя, пасбища или каквото и да е друг вид частен имот). Ако такива имоти съм разработени вече в частни кариери, стопаните на които съм получили, съгласно закона за кариерите и правилника за прилагането му, право да ги експлоатират държавата (или предприемачите, ако работите бъдат отдалени за извършване на предприемач), има право да вади материали от подобни частни кариери за нуждите по построяване или разширяване на пристанищата си или за укрепяване на речни или морски крайбрежия, като на стопаните на кариерите се заплати следуемото се наемно право. Последното се определя или по споразумението, или чрез една комисия, в която държавата или предприемачите и стопаница на частната кариера ще се представляват от по един или двама лица, според важността на предприятието, които пък ще изберат по взаимно съгласие едно трето лице, за да се образува печетен състав на комисията, която под большинство на гласовете ще реши какъв да бъде размерът на това наемно право. Определения размер подлежи на одобрение от министра на железниците, пощите и телеграфите, който може да не одобри този размер и да назначи по съмняния начин втора комисия, оценката на която е окончателна.

**Председателя:** Има думата г. министъра на финансите.

**Министър М. Турлаков:** Г. г. пародии представители! От мотивите на този законопроект съм видели, че той освен че е един фундаментален закон за уреждане на една материя, която досега не е била уредена, но има за цел да даде и възможност на Министерството на железниците и пристанищата да може да строи в тия времена, когато отдаването на постройки по търгове е мъжко. Заради туй в чл. 3 съм казано: (Чете) . . . чрез отделни предприятия, отдавани на търг по доброволно съгласие или по стопански начин . . . Но понеже времената не ще бъдат завинаги все такива, за да не става нужда от посредници да се измъни или пък да се заобикаля закона за бюджета, отчетността и предприятието, искам да направя една малка бележка, без да искам да спънна строителната работа на министерството в днешно време, когато мъжко става отдаването на търг. Аз искам да дам възможност, щото това да си следва сега и с търговете по доброволно съгласие, по, когато условията за строене бъдат изменени, то да се спазва закона за бюджета, отчетността и предприятието. Затова, аз искам в чл. 3 там, дето се казва: „чрез отделни предприятия, отдавани на търг“, да съм прибави думата „търг“, след което следва: „по доброволно съгласие

или по стопански начин, според вида“, след което се прибави: „условията за строене“ и по-нататък си следва „и естеството им и съгласно закона за бюджета, отчетността и предприятието“. По тия начин ние, като запазваме при нормали условия да се спазва закона даваме пък възможност да се строи и сега при неправилни времена, когато предприемачите немат преди всичко ония материали, които съм необходими за укрепяващ на крайбрежията и построяване на пристанища, за да може да се отдава на търг постройката им в днешно време. И понеже сега строенето става повече от държавата или по стопански начин, то закона, твой поправен, ще задоволи и двете цели, които се преследват с него.

Моля да се приеме законопроекта с тия обяснения: „отдавани на търг, търг по доброволно съгласие или по стопански начин, според вида, условията за строене и естеството им и съгласно закона за бюджета, отчетността и предприятието“. С тия обяснения, с тия прибавки, аз искам цене за в бъдеще, когато се подобрят условията за строене, да може да се спазва закона.

**Председателя:** Има предложение от г. министъра на финансите, в чл. 3 след думите: „чрез отделни предприятия, отдавани на търг“, да съм прибави: „търг“, след което следва: „по доброволно съгласие или по стопански начин, според вида“ и след това да се прибави: „условията за строене“; по-нататък продължава: „и естеството им и съгласно закона за бюджета, отчетността и предприятието“. Които приемат тази добавка, моля, да си вдигнат ръжата. Мпозинство, Събранието приема.

Които приемат закона за построяване на пристанища и укрепяващ на крайбрежията, с добавката, както се гласува сега, моля, да си вдигнат ръжата. Мпозинство, Събранието приема.

Минаваме към втората точка от днешния ред: първо четене на законопроекта за пенсийте на служителите при държавните и изборните учреждения — гласуване.

**Т. Цеков (к):** Искам думата.

**Председателя:** Моля, г. Цеков, какво искате да кажете?

**Т. Цеков (к):** По гласуването. Преди да бъде един законопроект гласуван по правилника за вътрешния ред на XIX-то обикновено Народно събрание всека парламентарна група има право да се изкаже. Нашата парламентарна група не се е изказала по този законопроект, въпреки че аз искам да говоря по него. В чл. 18 от правилника е казано, че предложение за прекратяване на заседанията не може да се тури на гласуване докато представително не съм говорили 10 души; даже, ако съм говорили то, ако некоя парламентарна група не се е изказала, пак ѝ се дава право. Аз намирам, че ако в предишното заседание не е имало кворум за гласуване на законопроекта, не се могло да има кворум и за прекратяване дебатите. Ето защо искам да имаме право да говорим по тия законопроект, и аз искам да ми се даде думата да се изкажа по него.

**Председателя:** Г. г. народни представители! В съботашото заседание беха свободни всичките парламентарни групи да се запишат и да говорят на първо четене по законопроекта за пенсийте на служителите при държавните и изборните учреждения. Беха свободни всичките парламентарни групи да се запишат и да говорят. Понеже Комунистическата парламентарна група не е поискана да се запише, и други групи не съм поискали да се запишат, а само съм се записали тези, които говориха, затуй председателствующия тогава, първия подпредседател, г. Георги Марков, с обявил дебатите за приключени . . .

**От комунистите:** Той няма това право.

**Председателя:** . . . и по липса на кворум не е гласуван тогава законопроекта; отложи се самото гласуване за днес.

**Т. Цеков (к):** С туй не можете да избегнете нашата критика, обаче дайте възможност да чуете становището на нашата група.

**Председателя:** Вие бяхте тук, вашата парламентарна група беши тук и бяхте длъжни да се запишете да говорите. Но вие не искате да говорите на народните представители; . . .

**Т. Цеков (к):** Но в правилника изрично е казано . . .

**Председателя:** . . . вие искате да говорите на публиката в галерите, а не да развивате мисли или изказвате съвети за поправка на законопроектите.

**Т. Цеков (к):** На какво основание правите това?

**Председателя:** Затова немате основание да искате да Ви дам думата. Има второ члене, и тогава вземете думата и говорете.

Слагам законопроекта на гласуване. Които приемат на мярко четене законопроекта за пенсийте на служителите при държавните и изборните учреждения, моля, да сиavigнат ръката. Мнозинство, Събралието приема.

Законопроекта отива в комисията.

**Т. Цеков (к):** Аз протестирам за този произвол, който вършиште!

**Министър М. Турлаков:** Никакъв произвол няма, г. Цеков. Ако се следва вашата практика, то значи, когато ви скимне, тогава да поискате да говорите.

**Т. Цеков (к):** Аз протестирам!

**Министър М. Турлаков:** Какво искате? Не го гласувахме, защото нямехме кворум, но за разискванията конституцията или правилника не Ви забранява да говорите, стига да поискате думата.

**Председателя:** И аз протестирам, че комунистическата група я е мързело да се залише да говори, но кой ме пита. (Смех сред земеделците. Възраждане от комунистите) Какво да се прави!

Минаваме към доклада на комисията по изборите.

Имате ли готов избор, г-да, от комисията по изборите?

**Обаждат се от земеделците:** Нема.

**Председателя:** Мене ми се струва, че остава само един избор.

**С. Даскалов (з):** Да.

**Председателя:** Минаваме по-нататък: първо четене от законопроекта за държавните служители. Той е чечен в миналото заседание и остават за днес само разискванията.

Които г. г. народни представители, искат да говорят, могат да се запишат.

Има думата народния представител г. Петър Карадоров.

**П. Карадоров (р):** (От трибуната) Г. г. народни представители! Законопроекта за държавните служители е, безспорно, един от най-важните законопроекти, които съм слагани на разглеждане в тази сесия. Важен е по много причини; обаче заслужава нашето сериозно внимание, първо, заради това, защото той има за цел да създаде един стабилитет на нашия държавен персонал и по тяхъв начин да се съправим веднаж създава с така паречения болен чиновнически въпрос, който, за големо съжаление, от толкова години стои неразрешен, и все повече се усложнява, колкото по-длъго време прекарваме като самостоятелна политическа държава.

(Председателското място заема подпредседателя Георги Марков)

Требва да се признае, че в този законопроект, който grosso modo малко се различава от сега действуващия закон, се срещат доста хубави начала, които, ако се спазват, ако станат, така да се каже, принцип, основа в нашето държавно управление, ние бихме могли да се избавим от много беди, от една страна и от доста щети, които търпи нашия държавен бюджет от друга страна. Джължен съм, обаче, да забележа, че не е толкъз липсата на един добър закон, който да ureжда положението на държавния персонал, който не позволява и не позволява нашия държавен персонал да бъде третиран от централната администрация, както подобава и от друга страна да се премахнат онни мизерии, които, всеки от вас наблюдава в нашето държавно управление. И в действуващия закон за чиновниците, който е гласуван още в 1906 г., ние срещаме много хубави положения, които, ако беха спазвани, едва ли щехме да се занимаваме с този законопроект, който днес е сложен пред нас на разглеждане.

И там се казва, че чиновниците трябва да бъдат разделени на 10 класа и изобщо се поставя основа на класирането на нашия държавен персонал и там в гл. 2, пункт г, се изтъква изрично, забранява се просто на разните шефове на държавните учреждения да назначават за чиновници лица, които съм били осъждани за всевъзможни престъпления, които влечат след себе си изгубване на граждански и политически права, лица, които съм били осъждани за лжаклива клетва, за кражба, за обсебяване, за разврат и т. н. В същия закон се изтъква, че чиновник не може да бъде уволнен, освен по явна немарливост, и освен това, тогава, когато стане негоден за своята служба и изобщо, когато се е провинил в такова тежко престъпление, че пъти службата, която заема, или, че със стоянето си на тази служба не дава възможност на некой подгответец, по-честен човек да я изпълнива. С една дума, основните положения, които съм легнали в този законопроект за гарантиране стабилността на нашия чиновнически персонал, за поставяне при него на един avanzement, на едно по- сигурно бъдеще, за да може той да пласира целата си енергия и в края на крайщата да бъде гарантиран с една добра пенсия, ги имаме много отдавна. И ако досега въпреки това чиновнически персонал не е такъв, какъвто трябва да бъде, въпреки обстоятелството, че най-главният дефект в нашия чиновнически въпрос продължава да се шири все повече и повече, то е следствие на нашето особено съхващане важността, функцията на чиновника и на особното третиране, което намира той от страха на хората, които съм управлявали и управляват.

Ние сметаме, г. г. народни представители, че не е толкова липсата на хубави закони, не е толкова липсата на добри положения в закони за чиновниците, които не съм позволявали досега чиновническия въпрос да се разреши добре и които изобщо не съм попречили щото разни некадри и порочни елементи да заемат отговорни служби в нашето държавно управление. Чиновническия въпрос е повече въпрос на морал в управлението, на система в управлението. И дотогава, докогато тия, които ръководят обществения живот на България, тия, които застават начело на обществените институти, на държавното управление, не разберат, че чиновника требва да бъде един държавен орган, който да може да бъде сменян от службата си само тогава, когато се провини в длъжността, в изпълнението на своите функции, ние нема да имаме никой път уреден чиновнически въпрос, каквито и положения да вотирате тук, каквито и положения да създадавате. И затова, г. г. народни представители, даже в едно от най-важните положения в сега разглеждания Законопроект, именно, че чиновника не може да бъде уволнен, освен след като се произнесе една дисциплинарна комисия, дали той е нарушил своите длъжности или не, дали той требва да бъде понижен, преместен, и в края на крайщата наказан с най-големото наказание, уволнен — даже в това положение законопроекта не отива много далеч от чл. 47 на действуващия закон. Там е казано: (Чете) „Дисциплинарния съвет разрешава въпроса за уволнение, спиране, повишение или понижението на някои чиновници, на основание находящите се при пренеската книжа. Но ако намери, че делото не е достатъчно уяснено, изисква допълнителни сведения от началството или от обвиняемия чиновник“. Каква полога на гарантция от тая, която законодателя преди 10—15 години е сложил в нашия закон за чиновниците и, следователно, има ли нужда — ако ние не целим с този нов законопроект малко по-други цели — да го внасяме сега и да не рефразираме едни стари положения и едни стари идеи? Защото, г. г. народни представители, когато докосваме този най-важен момент от чиновническия въпрос, от съдбата на нашето чиновничество изобщо — уволнението или, по-право казало, неговата стабилност, трябва да признаям, че сегашния законопроект прави крачка надире в сравнение със съществуващия закон. Съществуващия закон изрично подчертава, че министър може да уволни чиновник в интереса на службата. А това значи да не се признава абсолютно никакъв дисциплинарен съвет, да не се чакат неговите решения, да не се чакат неговите анкети и изобщо чиновника да бъде подложен на същия произвол, на който е бил подложен досега. Нещо повече: даже дисциплинарния съвет, както е предвиден той и в съществуващия закон, е малко по-пълън, отколкото е комисията, която, както казва г. министър на финансите, ще бъде уредена с този законопроект. И не е посочено кой ще бъдат членове на тая дисциплинарна комисия или, по-право, като членове на тая дисциплинарна комисия не влизат хора, които възхвалят на всички пас по-голема га-

ралации, че произвеждат нещама да стават. Министерският съвет и цел да уреди тая работа със специален правилник, той ще посочва: дали един чиновник е изпълнявал добросъвестно своята работа или не; изобщо той ще посочва лицата, които ще решават съдбата на нашия чиновнически персонал.

Г. г. народни представители! Ако е въпрос само за сравнение на положението между двата законопроекта, що се отнася до стабилитета на чиновника, ние бихме показали, че въпреки обстоятелството, че новия законопроект прави крачка надире, все пак, понеже министерството ще иска да го наложи, да го приемем. Работата е, как се спазват съществуващите положения, които имат за цел да гарантират стабилитета в положението на чиновника по министерствата, дето тая стабилност отдавна се сметаше един вид като възприета и узакопена. Вие виждате, че нема министерство в нашата държава, по което персонала да е бил повечко гарантиран, да е бил повечко щаден, отколкото в Министерството на просветата. Вие знаете, че отдавна давното, благодарение на това, че в това министерство от стари години живеят и работят, дали съм енергията си, всички си ум хората със ценз, партизанството с било сравнително най-малко и там, вследствие на редица борби можеби, беха използвани известни правила, които се зачитаха и от най-големите партизански министри. Вие, обаче, знаете от известно време насам, че по това министерство, в което изобщо е върхено най-малко партизанство, дето чиновническият персонал може да каже, че не е подлаган на тези или тези, както е било по всичките други министерства, изобщо, дето стабилността беше по-полема, вие знаете, казвам, че всички тия дисциплинарни комисии и всички тия комисии, които изобщо се проминаха по уволнението на чиновник, в случай, че е извършил един престъпление, отдавна съм хвърляни в архивата. С един окръжно — пумера на което с известно на всеки от вас, на всеки един гражданин от нашата страна — съм съспендирани всички чиновници, всички гардианци в това отношение. И днес със цифрица 101 г. Омарчевски може да направи всичко, което, струва ми се, г. министъра на финансите, с всички законоположения в положителна смисъл, които ще ни накара да приемем, не ще може да парира. Та, г. г. народни представители, ако разгледаме тая част от законопроекта, която има за цел да уреди, така да се каже, чиновническия въпрос, ние не би требовало да забравяме, че всичко зависи не само от морала на отделния министър, не само от по-големата или по-малката експанзивност във върхене на лоши дела, но зависи от системата на управлението, зависи от регенерацията, от възраждането на нашите управници. Договара, докога то не разберем ние, че по този път, по който се е управлявало, по който се управлява и сега — чрез държавния персонал да се върши една партийна политика, чрез административната полиция, чрез горската и митническата полиция, чрез акцизната персонал и всички други служби в страната, да се мъжим да дадем колкото се може повече гласове в урните и да затвърждаме нашите позиции — естествено е, че всички закони с идеално съдържание, съм съвършено построение ще бъдат без силни. Хубаво е това, което е написал г. министъра на финансите в чл. 18 на законопроекта, че чиновника требва да бъде трезвен, строго нравствен, вежлив и услужлив към публиката. Но ние бихме искали това да го направят преди всичко хората, които стоят начело на управлението. И аз съжалявам, че г. министъра на просветата ще е тук, за да му кажа, че има маса случаи, в контакт лично с мене, дето съм се убедил, че това, което финансовия министър, Министерският съвет, министерствата, ще искат от всички държавни служители чрез този член, често пъти сам той не го спазва, не само по отношение на своите подведомствени, но и в своите отношения към публиката и даже към народни представители.

Г. г. народни представители! Законопроекта, обаче, прави един голем регрес — бих казал даже страшен шаг надире — в своята глава VI, която засега съдружението на държавните служители. В седем или осем члена — от чл. 85 до чл. 90 включително — днешното правителство чрез този законопроект си е поставило за цел да разбиеши окончателно не, ами да унищожи съществуващите организации на разните държавни чиновници. Ние сме също от тия, които сметат, че държавния чиновник не може да се запиши с политически екзеси; ние винаги сме поддържали, че държавният служител и чиновник трябва да бъде по-голянат изцело през време на своята служба с това, което е негово преко и косвено назначение; ние винаги сме искали по-голяма експедитивност, по-голяма интензивност,

по-голяма загриженост, по-голем морал при изпълнението на своите функции. Но, г. г. народни представители, вски от вас знае, че тогава, когато чиновника в своето свободно време като един обикновен гражданин се съдружава не съм цел да катура държавата, тоша вълни добра, да е тя, не изобщо да прави страшни демонстрации и революции, но се съдружава на почвата на културни начинания, начинания съм стопански съображения и замисъл, не може никой от вас, никой от нас и никое правителство, с тънка да наруши основния закон, да разтурва неговите организации. Вие знаете, че в новата ни политическа история нашето учителство, благодарение на своята организация, която много редко се е занимавала с политически въпроси, изигра ролята на един мощен, културен и политически фактор; вие знаете, че тая организация не само може да създаде мащабни просветителни инициативи, да ги развие и да поддигне учителството на такава висота във всеко едно отношение, на която му завидват и чужденците; вие знаете същевременно, че в най-тъмната епоха на нашата политическа история това учителство, не толкова чрез публични демонстрации, колкото чрез своя жест и голем авторитет, съмогна да извърши подвизи, на които вие ще завидите и ние ще благодарим. Една културна, просветителна организация, без да върши улично партизанство, без да се наимиса във вълните на самия политически живот така, както ние го вършим, като обществени дейци, една такава организация, която е с авторитет в очите на всички слоеве, в очите на всички сфери на нашия обществен живот, може да изиграе по един автоматичен начин една грамадна роля. Аз не сметам, че с този законопроект министърът на финансите и правителството искат в прека или косвена форма да унищожат тази организация. Има ли нужда, г. г. народни представители, да ви цитирам ясния член от конституцията, който напитите приятели не един път изтъкват тук, за да подчертаят, че правото на съдружаване е свободно и че правото на печатане е свободно, че не трябва да съществува никаква цензура? Всички тия въпроси, аз съвързах един с други, за да мотивирам моите мисли. Вие сте чели тия основни положения, и мене ми се струва, че не трябва съм закони — било в областта на печата, било в областта на другите правни закони или пък фискални закони — да искате да отнемете едно след друго правата на нашите културни социални корпорации и на нашите граждани по-отделно.

Г. г. народни представители! Нема нищо чудно в това, ако ние видим, че в едни чисто финансови закони, в една прека или косвена форма съм осъществяват един идеи, които за големо нещастие на българския народ и за големо съжаление на нас всички, виждаме, че се насяждат от управлящия Земеделски съюз. Ние честохме неотдавна решението на висшата паштински съвет и бехме просто изненадани от тех, когато в едно от тия решения се казава, че свободата на българските граждани за събрания трябва да бъде окончателно заличена, затова, защото тая свобода служи на народните предатели. И когато в други някой решения, сегашни или по-стари, се изтъкваше, че дружбите би требовало да дават последната санкция при назначаването на целия държавен персонал — едно искане, на което г. министъра на финансите още на самия събор се противопостави, под този стихиен натиск на хората, които днес управляват — мене ми се струва, че г. министъра на финансите прави тази концесия сега, която ще бъде гибелта, както за нашата голема просветителна инициатива, така и за спокойното развитие на нашата държава.

Г. г. народни представители! Аз казах, че законопроекта има две страни. Едната страна е, така да се каже, чисто строителна, която има за цел да създаде от чиновническия персонал един блок, един корпус от дружбани, от функционери, гардиани, защитени от партийните настроения на партийни водачи и на разни бюро. Струва ми се, че тая цел нема да се постигне, като имам пред вид миналите управления и особено настоящите управлени. Законопроектът има и друга една цел: да гарантира отчасти поне неговата днешна съдба, да гарантира чиновничеството от израждана, вследствие на тежкия живот, който го прекарва и от неговата черна мизерия.

Преди да пристъпля към втората част на този законопроект, не мога да не обярна вашето внимание на чл. 40 от него. Там е казано: (Чете) „Повишението в по-горен клас на една и съща длъжност за изслужено време за всички категории става съгласно с условията, предвидени в законите на отделните ведомства, след три пъти изслужени години“. Ние също сме поддържали, че в напатата

държава не може веднага да се вземе една висока служба от един млад човек, от един неподготвен човек; ние също сметаме, че преди да пристъпи към по-горен клас на държавната иерархия, той трябва да премине един стаж, макар и платен, и след това постепенно-постепенно да отива нагоре. Но като се вземе пред вид това, което е вписано тук, в таблиците, на които ще направля един кратък разбор — за заплатите на държавните служители същ предвидени 10 класа и за да може един държавен служител да вземе максималната заплата, която се предвижда за един клас, и следователно, за всеки един клас, би трябвало да се служи 3 години — идва се до заключение, че редък ще има у нас държавен служител щастливо, да може да достигне най-големия клас и да вземе най-големата заплата. Нека се предвиди един срок от време, за да може чиновника да еволюира от един клас в друг, но нека този срок да бъде по-малък — 3 години същ изваждено много: досега беша 2 години. Аз бих казал: понеже живеем в едно изваждено толкова време, което съществува съжития толкова много смазва хората, които живеят с бюджетна заплата, пека по-кощевин начин облекчим положението на нашия чиновник, като не се заставя той да работи редица години с едно и също съдържание, в един и същ клас. И, следователно, аз не бих се поколебал да кажа, че понеже този щат пема да бъде вечен — той не е свещен скрижал, след 4, 5, 8 години, а може-би и много по-рано ние ще дъждем принудени основно да го модифицираме, да го изменим, защото стопанското положение на нашата държава, основно се измени, покупната стойност на нашия лев се намали и, следователно, ние може да го сметаме като книга на вечните ренти във Франция — аз бих казал: в днешното преходно време, времето, което един чиновник ще прекара в един клас, да бъде колкото е възможно по-кратко.

Г. г. народни представители! Като считам, че и най-съвършеният законопроект за учредяване на чиновническия въпрос, дотолкъв, доколкото засега лай-важния момент от този въпрос — стабилността и подбора на нашите държавни служители и чиновници — е в зависимост от личните и партийно-моралните качества на управителя в нашия политически живот и че, следователно, ние преди всичко трябва да разберем едно, че тъй, както се е управлявало и управлява днес-заднес, тъй, както става върбуването на държавните служители чрез рекомандации от бюра и от дружби, ние може да продължава — аз съм так, че най-напред трябва да се заработи в нашите обществени маси, в нашите бюра, във вашите преди всичко, и в министерските канцеларии, че този принцип, принципа на личен, принципа на партиен морал да легне в основата на държавното управление. Следователно, по тая страна на законопроекта аз считам, че нема какво да се каже повече.

Тук, обаче, когато се спират на таблицата за възнаграждението на държавните служители, таблици, които, от гледна точка на сегашния живот и съществуване на държавните служители, могат да се сметат за много по-важни, ние можем да не отбележа едно: че нашите държавни служители същ много зле, бих казал даже изваждено зле погледнати от страна на тези, които съществуващи общата таблица за месечената заплата на държавните служители. Верно е, г. г. народни представители, че от тези шест категории, на които същ разпределени държавните чиновници, първите три, именно VI, V и IV-та същ, които дават съдържанието на държавния бюджет; те същ, които определят колко милиона ще трябва да изразходва държавата за поддържане на нашия персонал защото тук влиза низшият персонал, всички работници, всевъзможни категории държавни служители, а те, както ви е известно, същ много борбии. И, ако комисията се е ръководила главно от това съображение, че понеже тези главно ще тегнат на държавния бюджет, то колкото е възможно повечко да ги поореже, за да може да съвърже тази част от държавния бюджет само с 500—600 милиона лева, вместо същ 700—800 милиона лева, аз съм так, че тази основна поглед е съвършено погрешен, защото, обрънете внимание, че VI-та категория, която пък е разделена на 10 класа, започва от основна заплата 300 л. и след 30 години — значи 10 класа по 3 години, както казахме преди малко — след 30 години, казвам, — ако изобщо може да се допусне, че държавния служител може да живее 30 години, след като е постигнал на 20 или 30 години възраст на държавна служба — той ще достигне до основна заплата едва 660 л. месечно. Какво значи основна заплата 300 л. с добавъчното възнаграждение, което получава чиновника от тази категория и от този клас в днешното време? Един разсилен, вратар, а не само разсилен,

— тук влизаат всички видове прислужници, всички видове преносчици по железниците, чистачи, людкари, постоянни работници в държавните работилници, пай-всевъзможни категории и видове, подковачи, огниари, овчари, говедари и пр.; работници специалисти, болногледачки, готовачи и т. н.; изобщо висока земята, какво значи тази категория персонал — значи, един държавен служител от най-долен ранг с две деца ще получава заедно с това добавъчно възнаграждение от 40%, което недавна гласувахме тук, 720 л. Това е максималната бюджетна заплата, определена, фиксирана, от границите на която той не може да излезе, даже ако не бъде педобосъвестен, по простата причина, че той не е в никакъвособен контакт с публиката, или че от неговите париждания, от неговата експедитивност не зависи никак да се свърши некому по-бързо работата. С две деца той ще получава 720 л. Ако се приеме, че ще консумира нормално количество хлеб — така както става консумацията в семейства, които имат по-разнообразно меню — да вземем 3 хлеба за 4 души, нека бъдат  $\frac{2}{3}$  хлеба, той ще похарча дневно: 2 по 6 = 12, плюс 3 = 15 л. за хлеб, следователно ще изразходва минимум 500 л. месечно само за хлеб за поддържане на своето семейство, пита со тогава: ако едно семейство, такова, каквото взехме за пример — оставим 4—5—6 членни семейства, защото вие знаете много добре, тъй като не отдавна се спореще върху тия таблици, че далеч добавъчното възнаграждение за всеко дете не покрива разноските, които има това дете в едно многочленно семейство — ако едно такова семейство, повтарям, изразходва 500 л., нека бъдат 450 л., само за хлеб от една заплата от 720 л. максимално, всеки от вас ще си представи как ще се свърже домашния бюджет в едно подобно семейство, всеки от вас ще си представи мизерията, в която ще гине това семейство. Г. г. народни представители! Това е един единствен пример, а те могат да се разширят до безкрайност, защото това, което е с основна заплата 300 л., това е и същ заплата 340 л. след три години, това е с 380 л. след 6 години, това ще бъде и с основна заплата 660 л. след 30 години и, следователно, моето заключение е, и аз съм так, че това не е само моето заключение, а трябва да бъде заключението на всички бърдолу здравомислящи народен представител — че тия две първи категории, VI и V, треба окончателно да изчезнат, трябва да се амалгамира същ IV и III категория, или, ако това е невъзможно, VI и V категория требва да създадат една категория, в която, разбира се, основната цифра се значително повиши. Аз не мога в този момент да ви кажа, колко да бъде тя — 300, 400 или 500 л. Това е въпрос, така да се каже, на техническата разработка на финансовата комисия; и във всеки случай тези 2—3 категории, по които ще получава заплата почти целия наш държавен персонал, би трябвало да обрътат сериозното внимание на народното представителство, защото тук пакати една страшна мизерия, която дава бъдещите поколения.

Г. г. народни представители! От десницата всеки път ни се казва, и главно от министър-президента, че той щома да допусне смут в нашата страна, че той отдавна се е справил с тия елементи, които искат да правят бунт, както в душата, така и в обществените институции, и че той разполага с достатъчно средства, за да може да обузда мечките, на които той още изкартил зъбите. Дали действително е така, това е отделен въпрос. Но във всеки случай, когато ние виждаме, че покупната стойност на български лев — по какви причини, това е отделен въпрос; по тях не един път сме говорили и може би никой път не сме да се споразумеем — когато виждаме, казвам, че покупната стойност на български лев постоянно спада — от 2.000 доскоро стана 3.000 и нещо — и посокването на нашите продукти постоянно се увеличава, когато ние виждаме изобщо, че нашата пара ежедневно по-дълбоко и по-дълбоко се погребва, аз съм так, че много смел ще бъде този държавник, даже и да представлява същия Земеделски съюз, както вие същ сметате, ако съм так, че с тия мизерни цифри ще създаде една обществена атмосфера, която да бъде запазена от разни експлозии. Заради това добре ще бъде, ако г. министър по начало още се съгласи тия две категории да се слеят с V, респективно с IV, както се посочи тук, в класификациите, или, най-малко, да се повдигнат основните цифри.

Г. г. народни представители! Когато се говори за годините, които трябва да прекара един чиновник за да може да получи по-голяма служба, респективно по-голяма заплата, изобщо, когато се отдава такова колосално значение на времето, изслужено като чиновник, аз не мога да не обръна вашето внимание върху

друго едно обстоятелство, което е особено важно за момчите, които ние преживяваме. Верно е, че трябва да има стаж, верно е, че трябва да има срок за получаване на служба или за минаване от една служба в друга, но верно е, че това, което е верно, което е позволено и което е за препоръчване в нормално време, трябва да се погледне по-критически в ненормалните, бурни времена, в които ние живеем. Идва днес един току-що свършил своето учение младеж или възмажал гражданин на България и иска да постъпи на държавна служба. Ценен е той и за министра, и за държавното управление. Сега постъпва той, постъпва в пай-съкниото време, родил се е изваждено късно, свършил е още по-късно. Чита се тогава, как ще искате нещременно да почне отпачало? Свършил е с всичките атестации, които са необходими, предвидени в специална глава за службата и пр., държал е неколко конкурса и вие му казвате: понеже си един сравнително по-висок чиновник, започни от III категория, с 550 л. заплата, чакай три години — през тия три години може-би българският лев още повече да падне, защото, за нещастие, за нашата родина не е изключена възможността Комисията по репарациите да я застави да почне да изплаща това, което международните банки и лихвари сметат, че имат право да искат от нея — и тогава, след три години, след като ти изцело, така да се каже, дегенерираш, занемариш се, престанеш да четеш, престанеш да се занимаваш, отчаеш се и минаваш все повече и повече с психологията си налево и т. н. ултратроево — и не се чудете че това — след три години министъра на финансите се е пригрижил, българският Парламент е присъдил, счетоводителя на ресурсното министерство ще ти резервира една заплата от 600 л. т. е. ще ти повишат заплатата от 550 на 600 л. основна заплата.

Г. г. пародни представители! Аз съм също от тия, които съхващат тежките финансови нужди на нашието съкровище и не един път сме изтъквали тук идейността на нашата парламентарна група — която вие там сте наричали едва ли не смела, а според некои представители — че данните треба да бъдат усиленни, и съхващат отговорността, която носи финансият министър, отговорността, която носи парламентарството, отговорността, която посъм да съм, представителите на опозицията, при грижата за балансиране на държавния бюджет. Но когато се касае за задоволяване нуждите на том, без който не може, на грижата, на преумората, на честолюбисто и въобще на морала, на който сме сложили 3½ милиарда бюджет, аз съм, че пъма защо да се боим, когато изтъкваме, че той трябва да бъде сравнително задоволен. Както казах, цифрата по VI-та и V-та категория — без да правя по-голем анализ — която започват от 360 л. и свършват, след 30 години, на 660 до 720 л. заплата — е цифра свършено недостатъчна и мизерна. Също така ще кажа, че и хората от IV-та и III-та категория, където попадат лица съм завършило образование, лица, от които държавата много повече ще иска, защото на тях се слага именно да четрат плановете в ресурсните сервизи, по които ще се управлява известна държава — понеже министъра може да има свои идеи, по тий не може да ги приложи преди да има добър персонал, който да го разбира, с когото да съществува, тий като министърят е преходно политическо лице, а тази постияна компетентност треба да съществува в държавното управление — и тия хора, казвам, ще плутят в една страшна мизерия.

Тий щото, заключението ми по този въпрос е: да не съм обръща такова големо внимание на служебния срок, на така наречените прослужени години. Аз знам, че е чисто, така да се каже, морална гледна точка, може да има нещо, което да покира и да се изтъква едно важно съображение: как така вие ще искате едвали-не да изразявате един току-що дошъл държавен чиновник с един старослужещ, но аз ви изтъкнах, че времето, в което живеем, е такова, че от старослужащите и от новослужащите се иска да се справят с този труден живот, с тая страшна скъптица; следователно би трябвало на новослужащите да се погледне малко по-благосклонно.

Г. г. пародни представители! Вие знаете таблиците, които току-що ви раздадоха. Това е така да се каже, един лабиринт от служби. Тук съм записани всички служби, които имат преко или косвено съприкосновение с нашия държавен бюджет, с нашата държава изобщо. Да се направи един общ преглед на всичко това, което е вписано тук, и как е то категоризирано, е решително невъзможно. И когато онъ ден, чрез г. Костурков, пие поискаме от г. министъра на финансите, да се съгласи да се отложи тази

работка за неколко дена, ние бихме наложили право. Вие виждате, че тук се касае за един органически закон, за закона за уреждане на държавните функции, на държавния персонал, на неговото положение и т. н. и, най-главно, за възлагането на тоя държавен персонал от гледна точка потребите на момента. Ние трябвало да имаме възможност, с нашето проумие и с нашите познания — големи или малки — да бъдем полезни на г. министъра на финансите, защото единакво с него съзнаваме, че тогава, когато ние не може да дадем правилно възлагането на нашия държавен персонал, най-много страдащата ще пострада и, следователно, той би трябвало да се съгласи тая работа да се отложи, да се проучи, защото неговият мотив, какво съставянето на бюджета за текущата година не позволявало, ще е толкова издържлив. Аз бих се съгласил с г. министъра на финансите и даже бих помолил народното представителство да се съгласи да разгледаме бюджета с 10—15—20 дни по-късно, защото ние сме имали такива случаи да разглеждаме бюджета с месец-два по-късно от датата, в която той е влезъл в сила, защото правителство, което разполага с едно большинство, знае, че неговите мероприятия ще намерят санкциония на бюджета, даже и тогава, когато той се внесе един или два месеца по-късно, защото само правителство, което изобщо не се счита сигурно, може да иска предварително да гарантира въвеждането на тези таблици. Та, г. г. народни представители, има да се изтъкне изваждено много — считам, че във финансовата комисия ще може да се направи това, което е възможно — поне правилното и бързото категоризиране на разните служби в нашата държава.

Аз имах възможност за неколко минути тук — толкоз повече, че предполагах, че друг некой от господата ще вземе думата — да прогледам икон служби в шеста категория, и този бърз преглед породи у мене некои мисли не само в свържка със случайното и бързо нахвърляне в една и съща група, в една и съща категория на крайно различни служби, но и относно функциите на тези държавни служби от гледна точка на заплатите им. Например, в първата група, прислужниците, обикновените вчачари, най-обикновените разслини, които току-що постъпват на служба, съм групирани с работници-специалисти в държавните стопанства по Министерството на земеделието, където се изброяват ковачи, шлюзори, сарачи, седлари и пр. по Дирекцията на народното здраве. Вие виждате, че съществува една голема разлика в подготовката на едни обикновени прислужници и на едни обикновени специалисти, които толкова много се дирят днес на пазара, познанието и работната ръка на които толкова високо се платят, и когто изобщо чрез държавна, месечна, фиксирана заплата, чрез бюджетен кредит, така на месец, може да се намерят, и разните държавни учреждения съм принудени да ги търсят и памират чрез надници, защото надницата на свободния пазар е колосална. Тук вие виждате, че към обикновените разслини съм оставни и некои служби, които съм групирани само заради това, защото на тех се е гледало винаги с пренебрежение, винаги съм съм сметали толкова незначителни, както за здравето на човека, така и за бъдещето на нашите поколения. Имаме болногледачи и болногледачки в нашите болници. Г. г. народни представители! Този, който не е изпаднал в държавна болница у нас, под гръдената на подобни болногледачи и болногледачки, той не знае каква важна функция извършват и трябва да извършият тези държавни служители и как трябва да бъдат третирани те от гледна точка на държавния бюджет, защото, когато ти си доверил здравето на маса хора тем — здравето, което е най-ценен капитал, живот, който държавата може да използува във всевъзможни форми, по всевъзможни начини — ти трябва, безспорно тези хора добре да ги заплатиш; трябва да им дадеш и храна, и облекло, и заплата, да ги издигнеш по ранг в техните собствени очи, да можеш да им повериш това, което е най-ценно на човека.

По-нататък какво става? В група втора, шеста категория, ние виждаме, че съм поставени канторерите по обикновените пътища и канторите по железните пътища на равни с обикновените общи работници. Нещо повече: даже там съм поставени и най-черноработниците, които не съм употребили никакви познания, никакъв капитал, никакви средства, за да добия познания по некаква специалност. Ако ние искаме да използваме нашия канторски персонал така, както вие желаете — да се създадат посети, да работят, да не лентяйствуват изобщо, да не правят само разни каналчета, най-леска работа, ами да трошат камъни и да съждават тая посейна мрежа, които е необходимо, най-

много на вас, на българското стопанство — ние не би требвало да ги приравняваме по заплатата с обикновени вратари, с обикновени разсилни, ами би требвало да ги третираме малко по-добре от гледна точка на казната.

В същата втора група, шеста категория, ние виждаме, че същ поставени младите полицейски, горски, митнички и амбасидни стражари. Г. г. народни представители! Не един път от това място нашата парламентарна група и лично аз сме се изказвали по организацията на нашата жандармерия, на нашата вътрешна защита; не един път сме изтъквали, че много средства се прахосват за полицейския бюджет и че, следователно, една голема икономия може да се направи от него; не един път ние в комисията на Парламента сме посочвали по какъв начин би требвало да се организира тая служба, за да бъде достойна, така да се каже, за своето големо и важно значение. Ако ние сме искали икономии, ако ние сме искали изобщо да намалим или да скърпим този персонал, ние не можем тук да не изтъкнем че от гледна точка на реформирането на нашата полицейска стража, подигнато ѝ културно и морално, желателно е полицейския стражар да не бъде класиран към най-нисшата категория, най-нисшата група и да бъде приравнен с обикновения вратар и черноработчик. И черноработчика требва да живее, дайте и нему по-добра заплата, но този човек, комуто повъроят толкова голема служба — особенно както се чува, че ще има особен закон за реформиране на нашата стража — не може да живее с такава една мизерна заплата, която да започва от 300 л. и да свърши след 20 години на 560 л. Аз считам, следователно, че тия служби същ нахвърлены в една и съща група, били поради неизвестност, било поради желанието по-скоро да се свърши това, което министъра на финансите е заповедал да се свърши.

Г. г. народни представители! Ако отидете към другите категории, именно петата, ние ще видим, че обикновени раздавачи на призовки — никой не оспорва, безспорно, че той, който ще раздава призовки, който ще извършива каквато и да било служба на държавата, не трябва да бъде погледнат добре от страна на казната, но тук е въпроса на съпоставяне — обикновените раздавачи на призовки същ подравнени с пресметачите в статистиката, с водолазите, службата на които вие знаете каква е — с една доста деликатна отговорност и подложена на изкушение служба, кантарджии по митничите и т. н.

Като отиваме към другата група, именно група трета от петата категория — г. председателя каза, че времето се е свършило и затова ще гледам да скърпим това, което имам да кажа — ние ще видим, че телефонистите се приравняват с лейбкучарите на царския дворец. Може-би последната служба да е извънредно важна за охраната на царщината, но във вски случай не един път вие, ние, всички сме протестирали в обикновения си частен и обществен живот от неурядици в нашата телефонна централа, от неурядици в нашите телефонни станции, които неурядици между другото се дължат не само на прекалено големото изтощение на персонала и вследствие каприза на некои хора от публиката, но се дължат на това, че там попадат хора, които не същ намерили местото си другаде, защото същ слабо възнаградени, защото заплатата им е съвсемено пищожка и защото труда механизма, почти изражда, защото този човек, който е принуден да бъде буден цели часове и с една голема напрегнатост да следи движението на оня сложен апарат, не може да бъде приравнен с един обикновен, пищожен лакай в двореца. Дайте му по-голяма заплата, повдигнете го в очите му, в ранга му, изобщо като човек, така да се каже, и вие ще можете да изисквате нещо повече от това, което може да даде и което искаме в днесшо време от него.

Г. г. народни представители! Ако низните категории на държавни служители същ тий зле платени, същ тий безцеремонно нахвърлени, натрупани, ако ние виждаме тук желание, колкото е възможно повече класове да се създават, защото аз не мога да разбера здно: какво ще искате вие от разсилния, че го карате непременно в еволюцията на своята служба да мине през шест класа; разсилния от врата минута на своято явяване в канцеларията при вас е разсилен и той мъжко ще стане по-подгответ. Следователно не дейте го оставя в едно безнomoщно положение, по заплата, и недейте му казва: вие ще бъдете с 500 л. основна заплата едва след 15—17—20 години. Искам да кажа, ако в по-долните категории, съставителите на тая таблица същ били толкова много възискатели, както за прослуженото време, така за стажа, а същевременно за заплатата, когато отиваме горе — аз машам средния персонал, немам време

да го, анализирам, колкото и да е важен той — когато се изкачим горе, по върховете на тая пирамида, ние виждаме, че хората същ били доста ларж, да не кажа извънредно много галантни. Нема бюджетна заплата, която в днесшо време да задоволи изцело държавния персонал. Аз същ убеден в това, както можете да бъдете и вие убедени. Дайте му 3.000, дайте му 4.000 л., мъжко се насмогва разносната на живота, това кресчендо на скъпогодята, против която и ние вие с един усилия се борим и мъжко ще можем да преодолеем. Тогава, когато аз виждам, че имаме заплата 6.000 л. на най-отговорните служби в държавното управление, съвсем, така да се каже, не протестирам и казвам: дайте възможност на тия хора същ своите идеи, същ своя такт, същ своя политически люх, същ своята куртазия, същ своите връзки, същ своите приеми, да извършват една по-добра позиция на нашата държава до степен на по-друго положение, отколкото това, в което ние се находим сега. Но, г. г. народни представители, когато там сме стигнали, ние не трябва да забравяме и тези, същ съдбата на които са започнали. Оставете настрана г. г. министрите. Това същ изключителни служби. За тех аз бих казал едно: нека им се даде едно хубаво възнаграждение, та да бъдат избавени от изкушенията, за които вие често пъти там ги теглите пред партиен съд, пред партийна отговорност, и от оня край на тая кръгла маса (Сочи министърска маса) изчезват и не ги виждаме да се явяват напъно. Но ние имаме по-низши служби. Имаме митрополити — те същ поставени в четвърта група; не същ могли да бъдат в третата група, не същ могли да бъдат при редовните професори на българската държава; те не същ могли да бъдат при председателите и членовете на Върховния касационен и на Върховния административен съд; за тех е трябвало да се създаде една специална група. Администраторите на Българската земеделска банка не същ могли да бъдат при директора на Народния археологически музей, при председателя на учебния комитет при Министерството на просветата, при началниците на разните отдели; на тех също е дадена специална група. Директора на Централната кооперативна банка е в четвърта група; обаче е трябвало още една класификация, защото тя е била недостатъчна — едно така да се каже разтягяне на разните графи и подграфи, групи и подгрупи и за тех се създавала специална пета група, в които ние виждаме управителите на Българската народна и на Земеделската банка. Аз съмтам, г. г. народни представители — това същ набързо вземени примери — че управителя на Земеделската банка, и управителя на Народната банка и управителя на Кооперативната банка, и председателя на Касационния съд същ горе-долу не, ами абсолютно всеки за своя сервис, длъжности с един и същи функции, с еднакво значение, с еднаква важност и, следователно, желателно е, да се не създава за двама, трима или четирима специална класификация. Главните директори на железните, пощите и телеграфите, на трудовата повинност не същ могли да бъдат поставени в трите групи от извън категориите — не говоря за онези дребни плъхове и за мизерните служби или заплати, за които, изобщо, казах неколко думи в началото — за тях е създадена една специална класификация, защото е трябвало да бъдат третирани още по-привилегировано и защото е имало некои влияния или хора, които безспорно същ надделели.

**Председателствуващ Г. Марков:** То е старото положение.

**П. Караподоров (р):** То е старото положение, че понеже то в редица отношения беше лошо, не издържаше критика и понеже ние се явяваме с едно ново положение, желателно беше тези неща да не съществуват, защото те тегнат върху държавния бюджет. Това не същ обикновени категориизирани чиновници, а същ чиновници вън от категориите.

**Председателствуващ Г. Марков:** Заключете.

**П. Караподоров (р):** Заключавам.

Г. г. народни представители! Ние виждаме също-мено, че по военното ведомство също се е направило нова, което дълги години се е вършило в нашия държавен бюджет, вършило се е в нашия закон за пенсията, за който скоро се разправяхме, чрез който се извършаха пенсионните фондове, като днес военните пенсионери се стоварват за сметка на гражданските фондове. Ние виждаме, напр., тук, че един майор е успел да се приравни с един доцент — с един професор. Каква е тази служба на до-

цента, на професора, на хората на умствения труд, колко пособия му съм необходими, колко труд е разходвал и изобщо какво му е потребно днес, за да може да поддържа себе си в тази духовна преснота, с която е излезъл от университета — всеки от вас знае. Обаче имало е влияние от известни места и ние виждаме длъжности, които по подготовката, по значение в нашата държава се съвършено различават, дори да ли не се приближават, за да могат да бъдат амалигирани в една и съща категория.

Аз сметам, г. г. народни представители, понеже времето ми изтича, че във финансова комисия, колкото и да бърза г. министра на финансите, би трябвало да се направят известни промени в тези класификации, защото така не върви. Когато вие давате на един обикновен служащ 300 л. основна заплата и казвате на друг, службата на когото съвсем не се отличава от тази на неговия колега, поставен в по-ниска категория, че ще требва да вземе непременно 3.000 или 3.500 л., считам, от гледна точка на бюджетното разносеие, от гледна точка на финансовите интереси на страната, от гледна точка на обикновената справедливост при класификацията на държавните служители и при създаването на една по-спокойна атмосфера в нашата страна, че тези неправилности, требва да бъдат премахнати.

Бъдете убедени, че в тези набързо нахвърляни мисли — аз съвсем не изхождам от нежакво party pris — сметам че с това само поставяме въпроса малко, така да се каже, по-широко, малко по-сериозно, както го постави миналия път г. министра на финансите и с общи усилия би трябвало съществено да се видоизменят. Без това видоизменение е абсолютно невъзможно да се създаде не идеална, но горе-долу една сносна класификация, от която държавния персонал да остане по-оне отчасти доволен, а доволството на държавен персонал вие знаете, че е един от най-важните фактори, за да може управлението в нашата страна да върви по-гладко и да бъде по-резултатно.

**Председателствуващ Г. Марков:** Има ли други господи, желаещи да говорят?

**П. Паскалев (д):** Искам думата.

**Председателствуващ Г. Марков:** Имате думата.

**П. Паскалев (д):** (От трибуната). Г. г. народни представители! Законопроекта за държавните служители е един законопроект, който народното представителство отдавна очакваше и който идва да урежда една материя от значение за подобреие на нашето управление. Този законопроект би трябвало да има за цел такава, каквато е била поставена върху назначената комисия, да го пригответ, това което е казано в самите мотиви на законопроекта, а то е да определи броя на държавните служители по всички ведомства, да пригответ по степен и положение съответните длъжности по отделните ведомства и да определи ценза и заплатата на всяка длъжност. Законопроекта, който ни се предлага, не отговаря на задачата, която е била предоставена в началото, и каквато е възложило самото правителство. Той отчасти разрешава една-две точки от тази задача, но най-важната част, най-важната точка — въпроса за щатовете по разните ведомства — не разрешава. От мотивите на законопроекта се вижда, че ио нещание време тези щатове не съм изработени и че тези щатове за възданце ще трябва да съм изработват специално по всеко едно ведомство и по всеко едно министерство. Всюпо е, че по всеко министерство, по всеко ведомство трябва да съм изработят надлежните щатове; но мене ми се чини, че докато ние не изработим щатове за чиновниците, в които ще бъде определено колко чиновници ще има в всеко едно ведомство, какви служби ще има в това ведомство; работата, която ние тук правим, ще е да бъде много полезна за държавната машина и за самия бюджет. Каква цел може да има един закон за държавните служители? Защо трябва да гласуваме такъв един закон? Първата страна на въпроса е: закона, каго урежда положението на държавните служители, да може да повдигне и осигури неговото положение, а заедно с това да повдигне изобщо морала, качеството на държавната машина, на управлението на самата страна. Втората страна на въпроса или второто значение на един закон за чиновниците, то е да може с уреждането на чиновническия въпрос, като има една по-добра служба по качество, по морал, по добро изпълнение функциите, възложени на всеки един, изобщо, по добра държавна администрация по всички ведомства и

отрасли, и като има определени щатове по тези служби, да можем да достигнем до възможните икономии в държавния бюджет, като намалим разходите на държавата, а най-големия разход на държавата, това е разхода по чиновничеството. Затуй въпроса за щатовете на чиновниците е един въпрос много важен, ако искате даже по-съществен за сега за нас, отколкото въпроса за уреждане и стабилизиране положението на държавните служители. В днешните времена нас интересува много повече какво ние ще харчим за чиновника, и откъде можем да направим възможната икономия в държавния бюджет. Разбира се, след това ни интересува и качеството на същия чиновник, за да можем да имаме едно по-добро управление и за да може държавната машина да върви по-правилно и да отговаря на своето предназначение. Щатове ние немаме сега засега. Надеваме се, че преди гласуването на бюджета по разните ведомства, правителството ще ни съзира, че въпроса за щатовете и дотогава да можем да изработим щатове и да можем тук вече да се запимаем с тях, веднаж завинаги да определим числото на чиновниците във всеко едно ведомство и да направим възможните съкращения в службите, защото ние виждаме днес, че има изваждено много служби, и да можем по такъв начин да ограничим до известна степен партизанствуването с чиновниците, т. е. стремежа на всеко едно правителство ще кажа, на всеки един министър, като политическа личност, като партизанин, да увеличава числото на чиновниците, за да може да изважда своя пратизаници или свои приятели, слабост присъща, че признай, в по-голема или по-малка степен на всички режими, които съм управлявали България, слабост присъща и на сегашното правителство, което изхожда от една нова партия съсловно-политическа — Български земеделски съюз. Ако ние прегледаме числото на чиновниците в разните ведомства, ще видим, че то всяка година расте, и опитите, които съм правили некои други правителства или министри да достигнат един съкращение на персонала, да изработят един щат в своите ведомства, съм опити, които не съм свършили обикновено добре. Натоварените чиновници от надлежните ведомства да изработят този щат, като че ли не съм имали всекога добрата воля да направят съкращения в своите ведомства. При самото изработване на този щат, намирати съм се разни приятелски ходатайства, интереси лични, партийни, ако искате даже този комисии от чиновници ще съм били свободни. Чиновниците съм гледали бюрократически да работата. Всеки член в тази комисия или по-големото началство е искал да има новече чиновници в неговото ведомство, за да може, според него, по-добре да върви работата или по-малко да се работи и пр. И никога не съм могъл един министър, като политическо лице, като лице, което не е имало разните етапи на службата, която засега неговото ведомство, незнаеци в подробност държавната, чиновническата машинария във всеко ведомство, невъзможно е сам лично да изработи този щат. Но съм могъл един министър или едно правителство да се добре до един постоянни щатове, до минимално число чиновници, които ще могат, без да застраха държавната машина, да изпълняват функциите на сегашната модерна държава, тий както те съм нараснали от четиридесет години у нас. Но веднаж завинаги ние трябва да се нахърбим с тези работи и да определим тези щатове. Без тях ние не можем да подобрим материалното положение на чиновника. Ние даже не ще можем да увеличим неговата заплата, защото едно от средствата, за да може да се подобри материалното положение на чиновника, на държавния служител, по разните ведомства, то е да се добре възможното съкращение в този персонал, за да може икономиите, направени от съкращените длъжности, да отидат за увеличение заплатите на другите чиновници, които останат. Само с подобреие материалното положение на чиновника, ние ще можем да подобрим качеството и интензивността на неговата работа, ние ще можем да имаме един по-добър, по-съществен държавен служител, и при по-малко служители, по по-добре плащани, ще може да имаме по-важна работа по качество, отколкото при по-много служители, при по-много чиновници, по по-зле или много зло плащани. Това, казвам, е едно от най-големите средства за подобреие положението на чиновника, като не изключва и другите възможности: колкото държавния бюджет ще може да расте в своите приходи, колкото повече ще се подобрява положението на нашия данъкоплатец, колкото данъчната плащежспособност на български граждани ще расте, колкото богатствата на страната ще растат, толкова повече държавата ще бъде в състояние да възнагради и своите служители, като държи сметка безопасно за това,

което печели свободният гражданин, човека на свободната работа при дадено положение, при дадени условия, при дадено икономическо състояние на самата страна.

Та, кавам, грамадно е значението на тези чиновнически щатове, и ако ние се задоволим само с този закон, като не видим тези щатове дошли в най-скоро време и ги гласуваме, аз сметам, че ние ще свършим работата на люлвина, ние няма да достигнем до съществено подобреие на материалното положение на държавния служител и не ще може да уредим държавната машина, и че нямаме да се освободим от този баласт — позволете ми да ви кажа — който съществува в държавната машинария и който често пъти я забавя или усложнява в нейните функции. Нека да се надеваме, че в най-скоро време ние ще имаме тези щатове. Правителството трябва веднаж завинаги, ако то желает да направи възможните икономии в държавния бюджет — а такива икономии се искат отвред, те се налагат — и да подобри материалното положение на чиновника, требва да се залови межки, сериозно с тези щатове. Защото, и то, водено по-скоро от чисто партийни интереси, натиснато от свои партизани и депутати може да стапне умразно на своите партизани, на своите дружби, когато утре ще трябва да уволнява чиновници при съкращаване на службите и при съкращаване на щатовете. Ако то лъжено върви пак по пътя на партизанството, безспорно, то няма да свърши тази работа, то няма да се яви тук с един щат за чиновниците ю разните ведомства, то няма да достигне нито съкращения по бюджета, нито пак може да мисли за намаление даденния товар на българския данъкоплатец.

Попълже днешното правителство има претенции да управлява България по друг ред и по друг начин, не както досега е била управлявана и да обнови България — и тази претенция навред и всекога министрите съм изявявали — мене ми со чини, че на това правителство с талия претенции, излезло от една смълвено-политическа партия, се налага повече да дължи, да пригответи тези щатове и да видим уреден веднаж завинаги чиновнически персонал. Но знам, обаче, дали то ще бъде в състояние да направи това, което обещава и прокламира. От туй, косто ние виждаме в година и половина, откакто управлява самостоятелно и в отношенията към държавните чиновници, аз не виждам големи гаранции, даже и малки, че днешното правителство ще може да ни внесе закои за щатовете и ще може да разреши малко-много по-правилно чиновнически въпрос. Досегашната практика или досегалиято държавче на правителството говорят повече обратното. Че и днешното правителство не е взело в туй направление поука от миналото управление, се вижда от факта, че то продължава да върши грешките на старите правителства, то продължава да увеличава в голяма степен тези грешки, които съм вършили другите правителства спремо българските чиновници. То не обновява България в това направление; а върви по същия път и може-би върви по същия път много по-смело, отколкото съм вървял предиществущите него правителства. Партизанството съм чиновниците днес е по-големо, отколкото е било в миналото.

**Некой от земеделците:** Ще го премахнем.

**П. Паскалев (д):** Аз ще се върна по-подир на този въпрос. Дано новия курс на политиката на днешното правителство, която г. министър-председателя прокламира в онзи денешният реч, че след големите реформи, направени чрез законите и тези реформи изнуждени посека, но сме ѝ, че дойдем вече към вътрешното мирно управление и обновление на България. Но този нов курс на политика ще трябва да ни снабди с един по-пълен закон за чиновниците и един щат, който ще предвиди и подобреие положението на чиновника и съкращение на самия бюджет.

Самия законопроект, който ни се предлага, г. г. народни представители, е доста обширен и разглежда в подробности всички въпроси, които малко-много засегат положението на чиновника, неговото назначение, неговото преместване, неговото уволнение, повишенията и наказанията, които един чиновник може да добие. Ст мотивите на законопроекта се вижда, че отдавна се е замислило да се внесе един такъв законопроект и отдавна е се работило върху него. Замислюването обаче не е само от сега, от днешното правителство. И други правителства съм се замисляли и правили опити и туриха началото на изучаването в това направление, за да може един ден с добитите материали да се даде възможност на българския законодател по-правилно да разреши въпроса за чиновни-

чество и да внесе един по-добър законопроект. Ние в нашето управление още в 1908/1909 г. съм иззначихме една специална комисия, която да изучи в подробности всеко едно ведомство, всеко едно министерство, с оглед главно на щата на чиновниците в това ведомство. Има един материали изработени в продължение на две години, един-два обемисти тома, по разните ведомства, които материали сметахме и сметаме, че могат да бъдат използвани от бъдещия управник след час, от бъдещия законодател, за да може да се улесни той в задачата си за пригответие на бъдещия законопроект, бъдещия закон за държавните служители, който ще ни внесе. Изглежда на пръв поглед, че в своята обширност и в детайлното уреждане на въпросите относително назначаването и уволняването на чиновника, наказанието му, преместването му и пр. като че ли настоящия законопроект е по-пълен, отколкото законите, които имаме от 1906 и 1907 г., относящи се до чиновниците. От техническа страна като че ли законопроекта прави един прогрес спремо съществуващите досега закони за държавното чиновничество. Но, г. г. народни представители, не е въпроса какви съвършества или подобренето ще внесе един законопроект или закон в детайли, в подробности. Ние трябва да видим в шеговите главни основи и начала, дали той изобщо е по-прогресивен, отколкото досега съществуващите закони, и дали той е искрен в желанието си да урежда материята, която третира, или покрай многото подобрения от второстепенен характер дохажда да ни връща назад, или управника се мъчи чрез законодателното тело да иракара некои свои замисли, за да бъде било по-силен на власт, било за да може по-спокойно от свое гледище да управлява и да прилага своите политически или своите партизански и партийни гледища. Ние имаме в разните отдели на законопроекта положения за правата и задълженията на държавните служители.

В чл. 20 имаме определение на правата и задълженията на държавните служители, на чиновниците по отношение на политическите партии, по отношение на политиката в страната. Членът сам по себе си не буди много страх. Той запращава на държавния служител да бъде притежател, издател или редактор на политически вестници и списания и да взима активно участие в политически, в партийни агитации и манифестации. Сама по себе си нярвата алинея на този член не е страшна. Но въпросът е как ще се разбере това задължение за държавния чиновник и как утре министър или управник ще прилага тези пареждания на закона. Ако ние не сме искрени по отношението на самия закон и ако нямаме съзнанието какви права и какви задължения трябва да има държавния служител, управника може да изковерка, да изврати тази дефиниция на самия член и може чрез текста на чл. 20, именно алинея нярва, да направи невъзможно даже свободното изповеддане или правото на чиновника да се числи като член на една политическа партия. А това право чиновника го има и требва да го има — правото да сътрудничи чиновника в известни периодически вестници и списания, които немат чисто политически или партиен характер или пак да издава такива списания. Не ще и дума, че ние не можем да отидем до положението да отнемем всекаквото право на чиновника да мисли като човек, като гражданин, да се числи към една политическа партия. Това право той трябва да го има. Ние не можем да отнемем и правото на чиновника да може не като партизанин, но като общественик, като икономист, като финансист, даже понекога като вещъ човек да изказва своите гледища в един политически орган, в едно политическо списание, или да не бъде политически, но обществено — да изказва в него своите гледища върху икономическата политика, финансовата политика, училищната политика на едно правителство. Това досега е правено от наши чиновници, не от много, но от всичките лица, от хората, които съм се заинтересавали повече с икономическата наука, от хората, които имат тази вещина, добита от самата техна практика. Та ще зависи до голема степен, казвам, от искренността и честността на управника по отношение на чиновника, за да му даде тази гражданска свобода, тези гражданска правдади — да мисли и той като гражданин за тази държава и нейната управа, а не да използва закона като едно оръжие на заглушаване и затулване даже гласа на нашите хора на наука, които днес съм чиновници, да не могат да бъдат чиновници и да не могат да изказват свободно своите мисли и по въпроси, както казах, от икономически, финансов или научен характер, по отношение на нашето управление.

В законопроекта имаме отдел за дисциплинарни наказания, членовете на който уреждат въпроса за преместването на чиновника, за неговото назначение и за неговото уволнение.

В чл. 75 се говори какви дисциплинарни наказания може да има чиновника; в чл. 81 се говори кога и как може да бъде уволняван един чиновник; в чл. 14 и чл. 15 от законопроекта се урежда също кога и как може да бъде преместван и уволняван държавния служител. Всичкото това добре. Обаче изглежда, че във всичките тези членове се промъжка идеята, че чиновника може да бъде преместван и уволняван „в интереса на службата“. Това „в интереса на службата“, което се съдържа в точка д на чл. 14, и в другите членове, които аз цитирах, е едно попълнение много широко и с нещо определено, ако искате досега на практика, нито в самия закон. „В интереса на службата“ досега съм ставали всички несправедливи премествания със цел да тормозят чиновника, да го накарат сам да си даде оставката; „в интереса на службата“ днес стават и досега съм ставали всички партизански уволнения, премествания и наказания на държавния служител. Понятието „интерес на службата“ мъжно може да се дефинира. Но ние трябва да се помъжим, ако можем, в настоящия законопроект да посочим какво е „интерес на службата“, и в кои случаи чиновника може да бъде преместван и уволняван в интереса на службата, за да отнемем възможността на бъдещия управник да злоупотребява със своята сила и да паразитиствува с държавния служител, да може по възможност влиянето на партията, партизанството в партията по-слабо да се чувствува по отношение на назначението, уволнението и местенето на държавния служител. Тук не мога да ви намеря конкретната формула. Мене ми се чини, че при второто четене и в комисията ние трябва да се помъжим да дефинираме какво нещо е „в интерес на службата“, защото всекога аз мога да преместя един чиновник от едно място на друго, без никакво повишаване, като му дам същата служба, и да кажа, че това е в интереса на службата. Напр., има ваканция некоже и при ваканция той се премести; или пак един-кой си чиновник трябва да се повиши, на неговото място отиде друг и пак се открива ваканция. „В интереса на службата“ е само когато има ваканция, когато има повоогодири дължности и може да се мести; или „в интереса на службата“ ще бъде уволнен чиновника — кога? — когато има съкращение, или във всички други случаи, които изброява чл. 15 и които съм уволнения именуто „в интереса на службата“, и поради това няма нужда да се казва и „в интереса на службата“. Защото, г. г. народни представители, каквито щем закони и да правим, ние нема да стабилизираме положението на чиновника, нито да подобрим качеството на неговата служба, ако в бъдеще оставим вратички в закона за чиновниците, през които може всекога да се промъжка партизанството на министъра, партизанството на депутатата, партизанството на некой местен дербей, или да се промъжка желанието на една селска дружба или пак на некое партийно бюро. Колкото повече врати и прозорци съм оставени в законопроекта, толкова ние ще свършим по-лошо работата и толкова по-далеч ще бъдем от положението да стабилизираме, да подобрим службата на чиновника, особено днес при понятията и разбиранията, които има днешната управляща партия за управлението на една съсловие, или по понятията, които имат други партии, досега неуправлявали, но с претенция да дойдат и те да управляват — партиите от левицата, които имат особена представа, особено понятия за управлението на една класа, и в името на една класа, на едно съсловие е позволено на тех всичко да правят и с държавният служител, да му отнемат правата и въпреки закона. Мене ми се чини, че у нас на законодателя, особено на демократията, предстои правото и длъжността повече да се конкретизират случаите, в които чиновника може да бъде преместен или уволняван, или в които той не може да бъде преместван или уволняван. Въпроса за „интерес на службата“ трябва да се съвършило да го премахнем, ако е възможно, или най-малко да определим кога и какво се разбира „в интерес на службата“. Инак ние можем да правим каквито щем закони, но с такива пропускания, с такива цепнатини в самия закон ние ще го осуетяваме и каквито щат да бъдат неговите други страни, колкото и идеално да бъдат написани, както и да уреждат другите материли, в края на крайщата ние ще видим всекога държавния служител да се боя от произвола на управника, никога да не омъде сигурен на своято място, никога да не бъде сигурен, че

ще бъде правилно повишен и че ще достигне тия 20 или 25 години, които се искат в законопроекта за пенсии, за да може да получи пенсия. Особено пак когато ние съм законопроекта за пенсии отиваме да увеличим числото на служебните години, което е нужно, за да се добие пенсия — бе досега 15, сега съм 20 и 25 — ние трябва с особено законооположение да осигурем, да гарантираме този чиновник, че ако той е добър и си гледа добре работата, ще може да се достигне 25 или 30 години на служба и ще добие правото на пенсия, а не безразборно и по каприза на партизанина на управника да изгуби своята служба и, след като е служил 18—20 години, след като е изтощил своите сили на младини на държавна служба и е дал най-ценното — своята младост — на държавата, на старини години или в преклонна възраст да бъде извършен по преща, по волята или по кеф на некой парлизан.

(Председателското място за заема подпредседателя К. Малев)

Г. г. народни представители! Настоящия законопроект в обяснителните бележки на таблиците към него ни посочва какъв е минималният образователен ценз на чиновника, когато той ще бъде назначен. Имаме положения за назначението на чиновника, за неговото повишение, за неговата заплата и за неговото уволнение; в кои случаи един чиновник, едно лице, един гражданин може да бъде назначен като чиновник, на какъв условия той ще трябва да отговори. Пояснителните таблици ни говорят за минималния образователен ценз, който се наимира в разните таблици относително каго-ордините и класовете на чиновниците — там е казан и този ценз. Също в тая таблица се говори и за минималния служебен ценз, въз основа на който ще може да стават повишенията и класиранията на самите чиновници. Но не е важно да кажем какъв е минималният образователен ценз. Безспорно е, че един лице, което ще бъде назначавано на служба, трябва да бъде преди всичко един вещо лице, едно грамотно лице, да не бъде невежа; и, по-нататък, какво образование трябва да има? Образоването служи малко много като мерило за определящето на неговите знания. Изглежда, че според закона това минимално образование е първоначалното образование. Но като че ли не е само образоването, образователния ценз, който дава израз на веществата на самия чиновник, на неговата грамотност, на неговото разбиране на тази работа. Ние и при образователния ценз можем да назначаваме хора съвършено невежи, които пак да не отговорят на службата, които те ще заемат.

Как ще бъде прилаган този ценз от днешното правительство, след гласуването на закона, а не знае, но това, което досега правителството е правило, не ни дава гаранция, че и в бъдеще, след като гласуваме този законопроект, при управлението на настоящето правителство ние ще имаме подобрене на самия чиновнически персонал. Закона, който правим, разбираам, че има характер да трае по-дълго време, изобщо да подобри и стабилизира положението на нашия чиновник. Но настоящия законопроект, внесен от едно правителство като настоящето, има и може да има едно друго назначение, един друг характер, може да гони и друга една цел. Този закон може да запази на техните места чиновници, невежи, чиновници партизани, назначени досега, и да свързват ръцете, ако искате, на бъдещия управник, за да не може да се прочести негодия чиновнически персонал. И преди да влезе настоящия закон в сила, дълг се налага на днешното правителство, добросъвестно да се откаже от всичката този чиновнически баласт, който не е на мястото си, от всички тези прелетни птици и чужди елементи, които в година и половина, в две влезоха в днешната партия и се настаниха на доста завидни и тошли места. Ако ние предварително не почнем с прочистването на този неграмотен, простачки чиновнически персонал, който се възмъжна в различните ведомства, който отиде и изважи границите на България, да представлява тази България в разни легации и дипломатически канцеларии, мене ми се чини, че заместо ние да подобрим качеството на нашия чиновник, ние можем да узаконим и да затвърдим положението на сега съществуващите чиновници. Не говоря за старото чиновничество, останало от бившия режим, което е прекарало 10—20—30 години на служба, което има опитност и знания, но за всичко това ново чиновничество, което е влезло в днешната партия от година и половина, оилю че носи етикета на партизанин дружиш, или по друго некое ходатайство — това ново чиновничество, баласта на което и днепното правителство чувствува и което му

създава не малко беля, не малко мъчнотии и трудности във всичките отрасли: и в полицията, и в администрацията, и във финансите, и във външната политика и пр. Ако това ново чиновничество не бъде предварително прочиствено от надлежните министри съвсем добросъвестно и тогава по новия закон да се стабилизира положението само на чиновника, който отговаря на ценза и който е на мястото си — не на партизанина — чиновник, но на чиновника, който по ценз и по служба и по прослужени години може и е достоен да заеме това място — и от там нататък да тръгнем по този път в новите назначения, за да можем в неколко години да създадем това, по възможност идеално, чиновничество, което ще ни желаем — ако се не гони, казвам, тази цел с настоящия законопроект, ние отсега още му предсказваме много къщи години, както къщи години и къде живот имаше закона за чиновниците на г. Далева от 1902 г., който беше суспендиран временно от следващия режим под претекст, за да може този режим да се очисти от това партизанско чиновничество, настанило от предишното правителство преди гласуването на този закон, и което правителство желаете с този закон да стабилизира това ново чиновничество, партизански назначено от него.

Напоследък виждам, че се починая дosta усилено пречистваният най-напред в нашите легации на всички тези момчетия, които, без да разбираят някакъв си чужд език, се назначиха в чужбина по разни легации и които отиват там сега да се учат, защисват се за студенти, а получават грамадни заплати и то в чужда валута и способствуват по този начин за купуването и изнасянето на новече чужда валута от нас и, ако искате, за спадането на нашия лев. Почна се напоследък дosta сериозно пречистване под натиска на некакво си вътрешно преустройство в сега управлящата партия. Желателно е да продължи правителството по този път и да закачи не само нашия легации и консульства из чужбина, но да мине и тук, в България, в разните ведомства и да се прочисти от този така набързо назначен персонал, без да бъде той добре проучен и от самите днешни управители, от самите министри; да изхвърли този, който не е на мястото си, без оглед дали той е партизанин, без оглед какво ще каже дружбата, ще го крепи ли или не, за да останем сега с един здраво и добро чиновничество и след туй вече да тръгнем по пътя на попълване кадъра на разните ведомства с ново и добро чиновничество, съгласно настоящия закон.

Но, г. г. народни представители, аз и напред казах, че настоящия законопроект в своите детайли не е тъй лош, но има няколко положения, с които той може да бъде използван от недобросъвестен управник. Аз казах за положението относително правото на министра, на началството да премества, да назначава и да уволнява самите чиновници.

Не се чувствува и не се вижда в законопроекта санкцията за неговото нарушение. Всеки един закон може да бъде нарушен от министра, и закона за чиновниците е бил нарушен досега най-много и повече отколкото всеки друг закон. Аз не виждам тук санкцията за прилагането на този закон, гаранцията, която ще може да защити държавния служител от произволите на министра — когато той неправилно бъде преместен или бъде уволнен. Не е въпроса санкцията да бъде, утре да пратим пред държавния съд един министър, който систематически е нарушен законът, тъй както Радославов един време отговаряше за систематическото нарушаване на законите, относително разтурянето на градски и селски общини или окръжни съвети, или пък закона за чиновниците. Не е въпроса санкцията да бъде да чакаме ние утре, след 4 години народ да си каже думата, както тук г. министър Стамболовски постоянно ни казва: „Елате в 1924 г. — тогава ще видим какво ще каже народът, тогава народът, избирателя ще покаже санкцията чрез това дали той ще си даде пак гласа за това правителство или не“. Правителство, което стои 3—4 години на власт и прави пак само изборите ежегодно на държавна машинария, която има, не може да претендира, че народът утре неправилно ще изкаже своята воля, когато изборите ще бъдат правени от самото него, когато то ще може да насилиствува народната воля със своята чиновническа машинария; то не може да се хвали, че тази народна воля е била свободна изразена. Мерилото е политическото възпитание на народът — при всички натиски, който се упражнява върху него, той да прояви своята воля. Желателно е при самото

управление да не чакаме тези моменти, когато политиката на правителството ще бъде подложена на обиждане от самия избирател. Съществени санкции, че закона не може да бъде нарушен от министър, и че чиновника не може да бъде под произвола на този министър, тук не виждаме и правителството не смее да посочи тия санкции. То ни говори тук за дисциплинарни комисии. И от разпоредбите на законопроекта се вижда, че уволнението, според чл. 81, по всички посочени точки, могат да бъдат по дисциплинарен ред, обаче е казано и „в интерес на службата“. Самите дисциплинарни комисии не представляват достатъчна гаранция за правилното преместване или уволнение на чиновника.

**Н. Атанасов (з):** Не щете ли дисциплинарните комисии? Ако не ги щете, да ги премахнем.

**П. Паскалев (д):** Искаме ги. Аз не съм се изказал. — Състива на тия дисциплинарни комисии ще требва да бъде малко по-друг; ще требва в тех да има и съдебен, съдийски елемент, за да могат те по-правилно да се произвеждат и да не произволничат. Но второто, същественото е: всички тия дисциплинарни наказания, които комисиите могат да налагат, всички тия давания тем права в това отношение и посочвания в кои случаи може да бъде преместен или уволнен некой чиновник, требва да бъдат гарантирани с тази санкция, която имахме порано в чл. 11 от закона за административното правосъдие: всеко едно уволнение на чиновник от министра, даже преместване или командироване, когато то е неправилно и въпреки закона, можеше да се обжалва от този чиновник пред Върховния административен съд по силата на чл. 11, и тогава Върховният административен съд трябва да провери дали министра съгласно закона е уволнил този чиновник, или го е преместили, или го е наказал. Пойде обаче един друг режим — бившия радославистки. Тогавашния министър на правосъдието, Христо Иван Попов, който сега отговаря в „Славянска беседа“ за съврите престрелки, премести един свой следовател, защото не може или не искаше да разтурни Софийската община, премести го некъде си, командирова го неправилно; Административният съд го повърна тук. И като не можаха чрез съдебните органи да прокарват своите партизански гладища, те поискаха да си развържат ръцете и предизвикаха едно изменение на чл. 11 в смисъл, че указите, че заповедите на министра за уволняването, за преместването на чиновниците не подлежат на обжалване пред Административния съд.

**Н. Атанасов (з):** Когато един чиновник се замозабрави, не получи заслуженото.

**П. Паскалев (д):** И пие днес сме пред същото положение, при същия режим. Мене ми се чини, че ако сериозно гледаме на тия работи и искаме да гарантираме положението на чиновника, ние трябва да възврнем тази единствена, според мене, реална гаранция — правото на чиновника да обжалва пред Върховния административен съд всеки незаконен акт на министра относително неговото уволнение, относително неговото преместване — с попълването на закона за административното правосъдие с чл. 11 в първата му редакция.

В глава 6 се говори за правото на сдружаване на държавните служители. Това право държавните служители досега го имаха — правото на персонално сдружаване, правото на синдикариране на държавния и общински чиновник. То само се санкционира некакъв си, то само се изразява в закона, то се узаконява. Против това право на чиновника, да се сдружава за защита на своите професионални интереси, ние никога не сме били и нямаме да бъдем; това право ще го поддържаме. Ние не отиваме дотам да му отричаме това право; същевременно, обаче, ние сме напълно съгласни с разпорежданието на закона, че не може държавният чиновник да прави обща стачка или да упражнява стачката като борба срещу правителството, даже да я използува поне кога, за свои политически цели. В това отношение сме били всекога съгласни и сме били един вид против стачката на държавното чиновничество, а особено против стачката за политически цели. Но след чл. 85, чл. 86 слага един ограничения към

това право на държавния служител, да се сдружава за защита на своите професионални права. Даже чл. 85 в своята редакция не е сполучлив: и там се разбира като ли само чиновниците от едно ведомство, от една професия може да се сдружават, а не всички държавни чиновници да се сдружават в един общ съюз. Аз сметам, че правото на сдружаване на държавните чиновници от всички ведомства в един общ съюз за защита на техните професионални интереси требва да се допусне. Сметам, че туй право със чл. 86 може да бъде уничтожено, ако министъра злоупотребява със своята власт при утвърждането на уставите на тия чиновнически сдружения. Не знам, но в комисията може да се помисли дали да се остави това право на министъра да утвърждава уставите на чиновническите сдружения и правото тия сдружения да бъдат разтурвани, когато  $\frac{1}{5}$  от чиновниците, които влизат в една такава организация, поискат да се ликвидира това сдружение, а също и правото, което чл. 90 дава на министъра, да узаконява сега съществуващите чиновнически сдружения, като ги задължава те да представят своя устав и той да бъде утвърден от министъра. Не знам — с това всекога се е злоупотребявало от централната власт спрямо чиновничеството — дали нема да бъде по-добре това утвърждане на уставите да зависи само от окръжния съд, а не и от министъра; защото със своя отказ да утвърди устава — а не е казано в коя случаи ще откаже или не — всеки един министър може да осути всяка една чиновническа професионална организация, която според мен е нужна днес-заднес, за да може да се издигне самото чиновничество в ценз, в морал, даже да контролира личното чиновничество. Само по себе си тази организация трябва да се наскочи от самата централна власт.

Г. г. народни представители! Аз съвршвам след тези бележки, които направих по настоящия законопроект, и ще завърша с мисли, които по-рано тук нахвърляах. Не е въпроса да изнемим закона за държавните служители; въпросът е, управникът искрено да желае да стабилизира положението на чиновника, да подобри държавната машина, администрацията. Оплакванията против държавната машина, оплакванията против чиновниците има днес в голяма степен в България. Развали има навред: не само тук, но и на всекиджде. В една большевишца Русия преди дни ние четем Ленин в една своя реч да се оплаква против подкупите; общо взето против подкупите, които ги има даже и в большевишца Русия.

**Министър д-р Р. Паскалев:** Там нема подкупи!

**П. Паскалев (д):** И, ако има подкупи, нищо не може да стапе; държавната машина не може да върви. Същевременно искам да спомена, че Ленин признава грешката на большевишкото чиновничество и иска да я изкорени. Ние трябва да признаем и тая слабост изобщо, че има деморализация у нас в известна част от нашето чиновничество. Ние трябва да признаем това и да се борим да я изкореним. Ще виждаме да се говори даже в печата или се шуплука тук-таме, колкото и да е строга цензура, за подкупи, за контрабанди, за рушивети, вършени от чиновничеството, и то в много по-голяма степен сега, отколкото по-рано. И най-характерно е, че най-обикновено и най-често се случва, новото чиновничество, което е назначено от две години насам, да се обвинява в тази слабост. Обвиненията и подозренията отиват даже много по-далеч; като почетете от най-долния чиновник, тия подозрения и тия обвинения в подкупи, в деморализация на самата държавна машина достигат даже до върха, до министерската маса. Ние с никакви закони не можем да ги изкореним, ако като управници не се борим против корупцията и ако партизанствуваме с това чиновничество. Днес постоянно има оплаквания от търговците по раздаването на вагони. Има оплаквания даже, че вагони не може да се вземат за един месец. Почна да се говори, че на един-кого си се давали, а на един-кого си не се давали; стока не може да купуват търговците, защото не са сигурни кога ще се превозят. По търговете, които стават в това министерство, в нова министерство, обвиняват чиновниците, че вземали рушивет, че вземали това-нова. Всичко това се отразява върху нашето икономическо развитие, върху наше производство, ако искате, върху наше спокойствие, върху нашия бюджет, изобщо върху правилното извършване на държавната служба от държавното чиновничество. Трябва да бъде предприета сериозна борба против деморализацията на чиновничеството, която всеки ден расте пред вид на големата скъпостия,

която има днес в живота, и пред вид на големите изкушения, които днес се представят на чиновничеството. Но мен ми се чини, че пак най-бомбното място на въпроса е партизанстването с пашето чиновничество. Ние ви захаме, че законопроекта, който уж има за цел да подобри, да осигури едно по-добро положение на чиновничеството, е сравнително добър, но от друга страна ние виждаме на практика други работи — ние виждаме изказани гледища на управляващата партия съвсем друго-яче отколкото гледищата, които се изказват тук от министерската маса. Не искам да ви чета пасажи от последната резолюция на върховния партиен съвст на днешната управляваща партия относително чиновничеството. Вземете пасажа по правосъдието. Там не се спират хората да премордват даже премахването несменяемостта на съдимите. По чиновнически въпрос в последните решения се изисква изрично, контрола върху чиновника да принадлежи на партията, на селските дружби: Колкото селски дружби има, толкова начин има за разрешение на чиновнически въпрос.

**И. Ковачев (з):** Не на партията, а на народа, г. Паскалев.

**П. Паскалев (д):** Контрола на народа! — Върху този елемент трябва да се обясним един ден. Вие разбирате под контрол на народа партизански контрол!

**К. Ковачев (з):** Не е партизански.

**П. Паскалев (д):** Вие не признавате никаква опозиция, не признавате никакъв друг народ освен народа, който се числи в редовете на вашата партия. Вие разбирате само контрола на ежловната организация и сметате, че български народ — това е дружбата: дружбите да уволняват, дружбите да назначават. Дружбите сега със свояте изрични решения искат да имат контрол над чиновниците. Трябва да имаме обществен контрол и ще го имаме тук, в Камарата, всеки гражданин ще го има; ще го имаме и чрез печата, когато премахнете цензурана — а вие не я премахвате; обществен контрол ще бъде упражняван и от вашите дружби и от вашата партия, но не по този начин; обществен контрол ще бъде упражняван и от целия български народ. Но ако под този контрол се разбираят долу дружбите и когато те вземат едно решение, на това решение да се подчини един министър, както се вижда от пасажа на самата резолюция, това не е контрол. Това е непосредствено управление на народните маси, както вие го искате, както вие го разбирате; това е диктатура, ако искате; това е едно партизанство, което се внася в управлението. Контролирайте чиновниците, но и ви молим, в интереса на държавата, във вашия собствен интерес, да се откажете от тези разбирания и да не давате тези големи права на вашите селски дружби, които имат попекога много по-ногренни гледища, отколкото съ гледищата на вашите министри: началниците да могат да уволняват и назначават и по този начин да контролират чиновниците. Ако вървите по тяхъв начин, каквото щете закони да създадвате, ние никога няма да се снабдим с добри чиновници, ние никога няма да направим икономия в бюджета, да подобрим положението на България, а окончателно ще я разорим. Администрацията днес-заднес във всяка държава е голема сила, тя е от големо значение. Тя си има своя собствени греки, тя е в станала държава в държава. Всички от министъра, тая администрация трябва да се контролира, но чрез един контрол на цлото общество, чрез свободата на печата, чрез правилното изслушване на изказанието тук мнения, а не чрез партизанщина, не чрез решението на вашите дружби. Напоследък имаме много оплаквания, които идват от провинциите против последните решения на комисии по поземелната собственост. Партизански и страсти вие влагате навред в самото управление.

**Председателствуващ К. Малев:** (Зважи) Моля ви се!

**П. Паскалев (д):** Аз завршвам кратките си бележки и като искам нищо по принципи против уреждането чрез един закон положението на държавните служители, по повод на този законопроект искам да ви обясня вниманието и на вас, като управници, че не съ законопроект вие ще подобрите положението на чиновниците, а ще го подобрите като измените и вашите гледища върху управлението — по управление не съсловно, а на демократията

на честността и порядъчността, на прокарвания на вашите идеи по честен начин; даже и погрешни да бъдат те, но по честен начин ги прокарайте, а не по партизански начин и само от желание да ограбите, за да напълните вашите джобове.

**Председателствуващ К. Малев:** Има думата народния представител г. Методи Хранов.

**М. Хранов** (л): (От трибуната) Г. г. народни представители! Чиновническият въпрос, който се засяга с настоящия законопроект и който почитаемия министър на финансите иска да уреди с него, е един въпрос от първо-степенно значение, един въпрос от първа държавна необходимост. Той не е въпрос само за самото чиновничество; той е въпрос за самата държава, за функциите на тая държава. Защото нямам две мнения по това, че когато ние ще имаме едно чиновничество добре платено и осигурено в своето положение, стабилизирано, тогава ще имаме една държава, която ще функционира правилно, която ще функционира редовно, защото чиновничеството е, чрез което държавата управлява, което върти колелата на държавната машина. Това мнение е толкова бесспорно, че върху него пема две мнения, сега поне. Заговора няма защо да се спират върху пуждата да се уреди положението на чиновничеството във всеко отношение. В миналото, може да се каже, ние сме слушали от устата на разни агитатори на Земеделски съюз една сила агитация против чиновничеството, и земеделците — не знай добре доколко те съм изразявали мнението на своите отговорни лица от партията си — говореха, че когато добидат на власт ще мащнат чиновничеството, ще упълняват чиновническите заплати и пр. пр. — пеща, които днес не само че не се вършат, но даже и не виждаме, че Земеделски съюз в това отношение прави една крачка напред, една еволюция в своите идеи, защото съзнава, че когато селага в опозиция демагогия, на власт не може да се управлява с демагогия.

**Некой от земеделците:** Никой не е говорил подобно нещо в опозиция. (Глашка)

**М. Хранов** (л): Аз съм слушал лично земеделски агитатори. Не знай доколко те съм изразявали мнението на вашите управителни тела, но те съм пръжкали вашиите идеи и по този начин съм заблуждавали. Ако тези хора не съм изразявали мнението на вашата партия, толкова по-добре за вас. Във всеки случай аз виждам, че те се мислят така от большинството, и факта, че министър на финансите внася един законопроект за уреждане положението на чиновниците, показва, какво тук, когато се управлява, се действува по по-друг начин, отколкото по значина, когато се действува в опозиция.

**И. Гетов** (з): Твойте другари съм в „Славянска беседа“.

**М. Хранов** (л): Оставете тази „Славянска беседа“. Може и вие да отидете там. Мене не ме интересува „Славянска беседа“, не ме интересуват онези, които съм вършили престъпления; аз не искам да знам за „Славянска беседа“.

**И. Гетов** (з): Още кръвта не е изсъхнала и имаш сурат да говориш! Твойте другари ги съдят в „Славянска беседа“, а ти от трибуната не знаеш какво ни говориш!

**Некой от земеделците:** Иди ги защищавай!

**М. Хранов** (л): Нема защо аз да ги защищавам. Ако те съм вършили престъпления, ще си отговарят; аз бих отговарял за моята престъпление. Трибуната е дадена да се изказва всяки народен представител свободно, и онези, които ме пресичат, показват, че не им е местото тук.

**А. Кундалев** (з): Но да не се шарлатаниствуват.

**М. Хранов** (л): Аз не съм шарлатанин.

**А. Кундалев** (з): Никой от земеделците не е говорил в своята агитация, че е писал, че без чиновници ще бъдем, без данъци ще бъдем. Защо лъжете? Не Ви е срам!

**М. Хранов** (л): Вашите агитатори говореха, че заплатата на царя трябва да бъде пъдарска заплата. Питайте

преди всичко г. Ботева, който отсъствува сега от тук, как е агитирал в Юстендилския окръг.

Г. г. народни представители! В що се състои чиновническият въпрос, който се урежда от законопроекта на г. министъра на финансите? Преди всичко, в създаващето на едно по-стабилно положение на нашето чиновничество, в смисъл то да бъде гарантирано, да не бъде обезпокоено от произволието на властуващата партия, която — не само сегашната, оказва се, че това е верно, и за миналите режими — е партизанско управлявала еже чиновничеството по начин такъв, че е требвало при сменяване на всеки режим да се сменява и чиновническия персонал — едно положение, което беше неизвестно и което, от гледна точка на държавните пужди, не требваше да се търпи. И ако искахме да имаме едно чиновничество добро, което да гледа добросъвестно своята работа, ние требваше да му гарантираме преди всичко неговото положение почти на несменяемост, ако може така да се каже, защото, когато един чиновник ще трепери всеки ден за своята служба и когато той няма да знае дали ще може да запази службата си, когато дойде друга партия на власт, когато той е държан да унижава своя характер, да губи своя характер и да става безхарактерен, ще се съгласите, че при това положение той няма да бъде добър чиновник и няма да гледа добросъвестно работата, за която е назначен. В миналото този е въпроса, който е интересувал чиновника повече, отколкото го е интересувала неговата заплата, защото в бъзни времена, когато нямаше тази икономическа криза, не съществуваше тази скъпостя, наши чиновници, макар и с малко, можеха да проследяват можеха да задоволят попс отчасти своите нужди. Въпроса за заплатите, за материалиято положение не беше толкова съществен, колкото въпроса за стабилизитета на чиновничеството, относително това да бъде гарантирано в своята служба, да не бъде премествано, да не бъде уволнявано произволно по каприза на една партия, каквато и да била тя, да бъде спокойно за утрешния ден, да бъде спокойно, че няма да загуби произволно службата си. Това беше едно положение, което интересуваше чиновничеството и това беше скъпостята на чиновническият въпрос в миналото.

**Ю. Урумов** (з): Вие защо не го стабилизирахте? Колко години управлявахте?

**М. Хранов** (л): Вие сега ще го стабилизирате.

**Ю. Урумов** (з): Защо си приказвали тогава?

**М. Хранов** (л): Оставете ме да се изкажа. Аз, преди всичко, не говоря нищо против вашата партия. Вие, които сте толкова бесспорни, когато се говори няшо против ми, бъдете спокойни попе сега, когато не се говори нищо лошо за ми.

**Некой от земеделците:** Ама лъжете, шарлатаниствувате!

**Председателствуващ К. Малев:** Моля!

**М. Хранов** (л): Аз не разбирам тези безпредметни премъсвания, които се правят на всяка крачка. Аз не мога да разбера тая первост, която характеризира большинството.

Този е, следователно, въпроса за материалиято положение на чиновника добива сега, в настояще време, при преживяваната икономическа криза, поп тази растяща постепенно скъпостя, едно особено значение. И когато идва тук един законопроект от страна на Министерството на финансите да урежда чиновническият въпрос, то е требвало да засегне двата положения: стабилизитета на чиновничеството и неговото материалиято положение.

Г. г. народни представители! Аз няма да откажа, че в целта, която преследва този законопроект, има всичкото добро намерение на г. министъра на финансите, и ние няма да гласуваме против всеки един закон, който излиза от тая маса: защото излиза от една противна на ми партия. Ние ще гласуваме известно положение, в което виждаме една разумност и едно законоположение, което преследва добра цел. По принцип, следователно, този законопроект не може да не се приеме. По самия факт, че той се стреми да подобри известно положение, да уреди въпроса за чиновниците, въпроса, който интересува почти всички партии, по силата на този само факт, казвам, че сме длъжни

да гласуваме за този законопроект. Може-би по известни подробности, може-би по известни положения, които там съм предвидели, ние да не сме съгласни — това не е въпрос за принципи вече. Тези поправки могат да станат дори по желанието на большинството; когато законопроектът отиде в комисията, те могат да станат стига да се разбере, че съм необходими. Но във всеки случай, понеже законопроектът урежда една съществена материя и има всички добри намерения да уреди искрено, този законопроект е за приемане и ние ще го приемем по принципи. Въпросът, обаче, за начила, по който ще се урежда материалното положение на чиновника по този законопроект, както и начина, по който ще се стабилизира това положение, е един въпрос, по който ние можем да приказваме. Аз сметам, напр., че докато ние немаме опези щатове, за които се приказва тук, които да ни дадат осигуряване положението на чиновника, да знае той какво ще получава, да знаем какви служби има във всеко министерство, и това положение да се установи както винаги с един закон, а не да се променява с бюджета, аз сметам, че дотогава не можем да говорим за стабилизиране положението на чиновника. Тези щатове ги нема, те не съм изработени още, и това е един голем дефект, когато ние разискваме въпроса за материалното положение на чиновника; но във всеки случай те могат да бъдат пригответи, макар и късно. Ние сега имаме един законопроект без тех, върху който трябва да разискваме.

Г. г. народни представители! Що се отнася, обаче, до мерките, които трябва да вземе правителството за подобрешие материалното положение на чиновничеството, мене ми се струва, че независимо от това, какво има — верно е, направиха се известни критики, че тук има заплати, които не отговарят на днешните нужди и пр. и пр. — мене ми се струва, казвам, че това е по-скоро въпрос на една разумна финансова и икономическа политика, отколкото въпрос на един закон само за чиновниците. Докато ние имаме тая скъпотия, докато ние продължаваме да живеем под гнета на тая икономическа криза, която тормози не само чиновничеството, но и целия народ, ще се съгласите, че каквито и заплати да се дават на чиновниците, те не могат да стигнат, те не могат да бъдат достатъчни, за да задоволят техните елементарни нужди. Скъпията е един голем факт в нашия икономически живот и с нея едва-ли ще се справи чиновничеството със своите мизерни заплати и даже да ги обсипете с банкноти; заплото, колкото повече фабрикувате банкноти и колкото повече ги давате на чиновничеството, с това вие толкова повече увеличавате тая скъпия, понеже обезценявате нашия лев. И затова не е важно дали ще дадем по-голяма или по-малка заплата на нашето чиновничество — това е една палиативна мерка; можем да му дадем и по-голяма заплата. Най-големото зло, обаче, на тая икономическа криза, от която страда чиновничеството, е това, че то не произвежда, защото то в по-големата си част не е собственик на нищо, защото то нема никакви странични доходи; то живее само със своята заплата, то само консамира, то е само консоматор. И когато ще му дадете известна заплата да я хвърли веднага на пазара, за да удовлетвори своите нужди, и когато знаете, че на този пазар продуктите със толкова скъпи, че и ние даже, които имаме по-големи средства, не можем да се справим, ще се съгласите, че не е сравнително високата заплата, която може да отговори на нуждите на чиновничеството, на неговото материално положение. Следователно въпроса тук е, както казах, за една разумна финансова и икономическа политика, въпрос за един искрен бюджет, в който да се направят всички съкращения на излишните служби, защото, че се съгласите — това не е голословие и нема защо да се прекъсва на всяка крачка, за да се казват тези истини — у нас има много излишни служби, има служби повече, отколкото при миналите режими. И почитаемото правителство не че не ги съзнава. Ние сме уверени, че то ще направи онова, което е възможно, за съкратяване на тези служби. Погледнете на дипломатическата персонала в странство — хора, които нищо не работят, които съм негодин за службите, които заемат, хора, които преди всичко не знаят езика на страната, където съм отишъл да изпълняват службата си — тези хора днес получават високи заплати и грамадни средства, се харчат за поддържане на този персонал, никому ненужен. Ето къде може да се направи едно съкращение на излишните служби. Само в съкращението на излишните служби и на разходите ние можем да намерим спасение от това гибелно положение и да уравновесим нашия бюджет. Ние

требва да си наложим икономия, ние трябва да си наложим спестяване на държавните средства. Следователно, нужно е по-малко командировки в странство, нужно е по-малко разходки в странство, по-малко автомобили, по-малко да се правят юбилей и празненства в моменти, когато България действително живее в мизерия.

**Ю. Урумов (з):** Не е ли нужна нова война?

**М. Хранов (л):** Икономическата политика, която правителството трябва да предприеме, за да може да се спари с това тежко положение в страната, е една политика, която то не че не я съзнава, но като-чели то чака да му се наложи от друго място, както в много случаи му се наложи да премахне ред други мероприятия, които то беше взяло и от който не желаете да се откаже.

Г. г. народни представители! Ще трябва да се разбере — и това се постъпя всеки ден — че само в развитието на пашето производство, в свободната търговия, в износа, и в износа на чужди валути, в такава една политика, която да пасърчи производството, да пасърчи търговията и износа, само в такава политика можем да намерим спасението на страната от тая икономическа криза. Вие може да сте на противни мнение. Но мене ми се струва, че това мое мнение е безогрешно, едно мнение, с което трябва да се спари всеко отговорно правителство, ако иска да се спари с това положение; в което се намираме ионастоящем. Ние не можем да преследваме капитализма, ние не можем да преследваме капиталиста. Нека това бъде една политика на крайните партии, нека това бъде една политика на комунистите, които съм принципиални противници на капитализма, нека те да го преследват. Но докато една управяща партия стои на почвата на този обществен строй, на почвата на конституцията, която осветява частната собственост, личната свобода, ние не можем да бъдем за една политика, които преследва капиталиста и капитала и ги гони в странство, защото, като постъпват по такъв начин с капитала, тогава нямам да имате производство в тая страна и тогава нямам да изнесете нищо, и безспорно е, че нашата страна ще обедне.

**И. Гетов (з):** Кой гони капитала? Ние гоним капитала, а не капитала.

**М. Хранов (л):** Вашите законоположения от първото до последното съм в този дух и в този смисъл. И ако вие не сте разбирали, когато се гласували заради тех, толкова по-зле за вас. (Възражения от земеделците)

Г. г. народни представители! Въпроса за стабилизиране положението на чиновниците е един въпрос, както казах, така също съществен и еднакът от ония, уреждането на който трябва да легне в целите на този законопроект. Г. министъра на финансите ни подгася елипсът законопроект — верно е — в който се предвижда известни мерки, известни средства, за да се гарантира положението на чиновника. Но повдига се въпросът: доколко всичко това е искрено, доколко всичко това може да се постигне. Защото ще се съгласите, че правителството не е свободно в своите инициативи, правителството не е свободно в своите законоположения, които внася тук да разискваме и гласуваме, че над правителството и зад него стои един Земеделски съюз, който бди, който контролира, който му предписва какво да внася тук, в Народното събрание.

**Некой от земеделците:** Толкоз по-добре.

**М. Хранов (л):** Да ли е по-добре или по-зле — това е един голем въпрос. Но мене ми се струва, че такова съсловно разбиране на управлението е едно погрешно, едно опасно разбиране.

**Некой от земеделците:** За вас, за убийците на България!

**М. Хранов (л):** Вие мислите, че Земеделски съюз — това е български народ? Ние казваме: не, вие сте 40 или 50% от народа.

**Некой от земеделците:** 80%!

**М. Хранов (л):** Да ли сте 80%, аз не знам, но аз знам, че миналата година вие дойдохте в меньшинство и изкуст-

вено, чрез касиране на депутати, станахте болшинство, а сега ни говорите, че сте български народ! (Глънчка)

**И. Гетов** (з): Вашата група сега се представлява само от един!

**М. Хранов** (л): Ние сме шест души. Ако не беше сегашното положение, и  $\frac{1}{6}$  от вас немаше да бъде тук.

**Некой от земеделците:** Голем темепгийозин! За вас ще се произнесе Държавния съд в „Славянска беседа“.

**М. Хранов** (л): Г. г. народни представители! Преди всичко, няма защо да се нахвърляме върху мнението на нашите противници, когато не сме съгласни с тях. Аз мисля по този начин, и по този начин се изказвам. И когато аз ви казвам, че вие представлявате една част от българския народ — може-би  $\frac{1}{4}$ , може-би  $\frac{1}{3}$  от него, но не целия народ — аз ви казвам една истини, и смешно е да се поддържа противнико. Защото, ако е така, то питам: тия 100 души от тая страна (Сочи опозицията) кого представляват?

**Некой от земеделците:** Те представляват разбойници, катилите в България!

**М. Хранов** (л): С това вие обиждате българския народ, българските избиратели, а това показва, че вие не уважавате българския народ в този Парламент.

**Некой от земеделците:** Ние представляваме съзнателния български народ, а вие — катилите и убийците!

**М. Хранов** (л): Аз ще ви кажа колко души ще са да бъдат тук, ако изборите, които произведохте през м. март, беха свободни. Аз ще дойда на този въпрос. (Възражения от земеделците) Ако ви е много жалко за мажоритарната система, може да я възстановите.

**Председателствуващ К. Малев:** Моля, г. Хранов, говорете по предмета!

**М. Хранов** (л): Постоянно ме пресичат. Аз говоря за чиновниците, а пак те постоянно ме пресичат.

**Председателствуващ К. Малев:** Моля, сега не е въпрос за избори. (Глънчка) Моля, не смущавайте оратора!

**М. Хранов** (л): Г. г. народни представители! Преди всичко, за да може нашето чиновничество да бъде сигурно в своето положение, за своята служба и, следователно, да може да я гледа спокойно, нужно е да не се партизанства с него, нужно е възстановяща партия, която и да е тя, да не го уволянява и премества произволно, а това трябва да става по всички ония законни основания, които предвижда този законопроект, както и стария закон от 1906 г. Това е нужно. Ние не можем да искаем от чиновничеството да бъде непременно от партията, която управлява. Има добросъвестни дългогодишни служители, които служат по 20—30—40 години на тая държава, и само защото тоя чиновник не принадлежи на нашата партия, да го махнем, да го уволним! Това е едно престъпление, това е един грех и към държавата, и към неговото семейство.

**В. Драганов** (з): Вие изнювайте вашия грех: какво сте вършили, когато вашата партия стъпи на власт. В Севлиево не оставихте нико един стар чиновник, нико един комунист; и сега имате сурата и смелостта да говорите за свободата на изборите!

**М. Хранов** (л): Г. Драганов! Аз ви развивам една идея, а не визирам известна партия. Аз ви казвам, че така се е управлявало и може-би нашата партия в това отношение да е вършила най-големи злоупотребления; но когато аз дохождам да говорят тук, аз не говоря с оглед на тая или оная партия, а говоря за това, което трябва да става в бъдеще. И ако ние гледаме какво е направила по-рано Народната или Либералната партия, това ще рече, че у нас няма последователност, това ще каже, че ние вървим по стария път.

**В. Драганов** (з): Ама ние не правим така! Вие само върхуляте упреди срещу нас, които не съм верии.

**М. Хранов** (л): С това не съм съгласен с Вас. За да видите, че и вие ги правите, за да видите, че и вие ще ги правите, въпреки този законопроект, аз ще ви кажа какви са решението на вашия партиен съвет от преди неколко дена. В тех изрично се казва, че уволнението и назначението на чиновниците, които се памират в непосредствено съприкоснение с населението — като финансови агенти, бирници и други — трябва да става под контрола на дружбите.

**В. Драганов** (з): На народа! Вие искате да нема контрол.

**М. Хранов** (л): Добре тогава. И аз ще кажа, че когато ние управяваме и вършехме това, ние го вършехме от името на народа, защото бяхме по-големо болшинство, отколкото сте вие днес. И аз съм уверен, че когато ние един ден управяваме, вие не ще дойдете тук и толкова, колкото сме искате сега.

**И. Гетов** (з): Вас Фердинанд ви докара на власт, камнико!

**М. Хранов** (л): Сега вие друг ви държати.

**Некой от земеделците:** Вас Фердинанд ви управляващете така, както маймунджията управлява маймуната.

**М. Хранов** (л): А сега мислите ли, че сте самостоятелни в управлението?

**В. Драганов** (з): Да, да!

**М. Хранов** (л): Аз питам: де е чл. 4, де е закона за Консорциума, ако управлявате самостоятелно? Но вие сте готови да всички компромиси, само да запазите властта.

**В. Власковски** (к): Ами кои правят блокове? (Към земеделците) Вие се блокирате с тех. (Сочи оратора)

**М. Хранов** (л): Вашия съюз гледа по един крайно партизански начин на чиновниците, и аз не бих желал неговите решения да бъдат решения на правителството, колкото и да е длъжно то по силата на тия резолюции да им се подчинява. За да видите, че вашият партиен съвет тъкмо така разсъждада, че трябва да се партизанства със чиновниците, аз ще цитирам онай известна резолюция срещу несменяемостта на съдииите. Когато вземате решение да посегнете и върху несменяемостта на съдииите, това показва по какъв начин мислите да уреждате чиновнически въпрос. Защото, когато вие искате да подчините съдииите на вашето съсловно разбиране, на вашата съсловна политика, тогава ще кажем: Събором, правоходие! Единствената гаранция на българския народ, която е у съдииите, ще изчезне. Вие ще си назначите съсловни съди, за да съдят тоя народ — държавен съд, народен съд, не знае какво!

**Некой от земеделците:** Чрезвичайката ще ви докара акъла на вас!

**М. Хранов** (л): Г. г. народни представители! Аз считам, ако вие приказвате искрено и ако вие желаете, щото действително чиновничеството да се освободи от произвола на властните съдици на въобще, тогава недейте го оставя на вашия произвол, недейте го оставя под контрола на вашите дружби, защото те съм партийни институти, това не съм държавни институти. И, следователно, когато некой виеш човек от една-коя си дружба поискав уволнението на един чиновник, с това няма да извърши друго, освен един партизански произвол. Вие можете да мислите, че зад това решение се крие решението на стотина ваши избиратели, но вие с това посегате върху принципа на несменяемостта на чиновниците, на съдииите, и по този начин вие разстройвате държавата.

**Некой от земеделците:** Хайде де! А вие добре я бехте наредили!

**М. Хранов** (л): Ако дружбите, следователно, ще трябва да контролират кой трябва да бъде назначаван и кой уволняват, това е върху на всеко партизанство, каквото в никой режим не съществувало в България.

**Б. Джрбов** (з): От народа нищо не стои по-горе: той уволянява и цар, и княз, и министри, и всички.

**М. Хранов** (л): Понятието „народ“ е много широко. Вие можете да кажете, че народа сте само вие, ...

**Некой от земеделците:** И ще имаме право.

**М. Хранов** (л): ... но не сте народа: последните избори, които станаха, показваха кой е народа.

**Д-р А. Гиргинов** (д): (Към земеделците) Вие касирахте избраниците на народа и после говорите за народа!

**В. Драганов** (з): И вие имате сурат да говорите за народа, когато касирахте избора в цяла една окръг, само защото минали покрай едно знаме!

**М. Хранов** (л): Демократите немаха нужда да касират този избор, за да имат большинство — те си имаха и без това большинство — а вие имахте нужда да касирате, за да си създадете большинство и след това да говорите от името на народа.

**И. Гетов** (з): Колко турци дойдоха от Гюмюрджина?

**М. Хранов** (л): Доколкото знам, и сега във вашата среда има турци депутати.

**И. Гетов** (з): Има, ама от къде са? От България.

**В. Мулетаров** (к): Защо с половин глас го казвате? Кажете го по-силно! (Смех)

**М. Хранов** (л): Ние немаме турци в парламента, за да им правят комплименти. Но и ние имахме, и вие имате, и докато има турско население в България, ше има, освен ако им отнемете правото да избират депутати. Вие нарочно пуснахте от затвора един бивш наш депутат, само за да ви прави агитации, и говорите за турското население и депутати!

**Некой от комунистите:** Едхем Рухи, след като беше затворен по чл. 4.

**М. Хранов** (л): Г. г. народни представители! В законопроекта има един член 81, който изброява случаите, при които се уволняват по дисциплинарен ред държавните служители, наред: (Чете) „за доказана неспособност и постоянна немарливост; за неоправдано отежествие от служба повече от десет дни наред; за явно лошо поведение, за пияцтво и незаконно съжителство; за използване службата за лични облаги; за издаване важни служебни тайни; за ненужество, неизристойно държане на злословие спремо проекта си началство или подлежищ министър“ и пр., в края на крайната, в последния пункт „л“, е казано: „в интереса на службата“. Върху този пункт, „в интереса на службата“, се спре обстойното г. Паскалев, и много основателно, защото тук е, дето вие ще видите проявението произволите на един министър, който иска да върши произвол със своите чиновници, след като игнорира всички други предшествуващи пунктове. Какво разбираме ние под интереса на службата? „В интереса на службата“ аз бих разбрали „в интереса на дружбата“. Ако дружбата намери, че един-кой-си секретар-барбър или чиновник не отговаря на нейните интереси, ще го премахне. „В интереса на службата“ е много широко и разтегливо понятие и може да даде място на много произволи от страна на един министър, който иска да ги върши. И заради това, г. г. народни представители, мене ми се струва, че това тук „в интереса на службата“ или трябва да се изхвърли съвсем, или трябва да се каже определено, какво точно се разбира. Един закон требва да бъде стриктен, един закон требва да бъде ясен, за да не се тълкува двусмислено, защото опзи, който ще иска да го заобикаля, ще вземе не онът смисъл, който е вложен в него, а който може да се подразбира. И в този случай ще имаме едно нарушение на закона.

**Б. Гърбов** (з): Нали и вие имахте организации — дружини?

**М. Хранов** (л): Искате ли вие искрено да оградите чиновника от произволите на министъра, от произволите на неговото началство и т. н., в такъв случай трябва да определите точно случаите, при които той се уволнява. Те са определени. Аз не разбирам такова едно „в интереса

на службата“. Ами че в интерес на службата е, когато един чиновник е неспособен или немарлив, да се махне. То съказани в пункт „а“: (Чете) „За доказана неспособност и постоянна немарливост“. Това положение го има и нема нужда да се поставя общата фраза „в интерес на службата“. Когато един чиновник отсъствува повече от 10 дни, аз бих казал, че е в интереса на службата да се махне. Но това е един случай, предвиден изрично в закона. Защо тогава посмествате свръх всичко това и „в интереса на службата“, което не казва нищо, по което може да даде повод за много произволи? И тогава всичките тези положения, които градят тук, можете да унищожите само с един пункт или с една алианса. Аз бих желал, следователно, когато се приема законопроекта тук, този „интерес на службата“ да се махне или вие да му вложите едно конкретно, ясно, прецизно съдържание, за да го знаем и за да може чиновника, когато се базира на закона, за да защити своите права, да се съгласе на него, защото той може всекога да бъде уволнен, да бъде жертва на този пункт „л“. Министъра, който ще уволни чиновника, нема да го вини, за да му казве защо го уволняват — дойде им да дава отчет на своите чиновници — и чиновника не ще може да намери никакде правда за едно несправедливо уволнение, на което е станал жертва, защото то е мотивирано на законопроекта: „в интереса на службата“. Аз мисля, че това не бива да се приеме така, както е, защото тъкмо това, което преследваме и то — да направим чиновника спокоен, да го осигурим от произволите на възстановящата партия, на властуващия режим — нема да го постигнем с постановленията от подобен род. Вие виждате какви решения вземат вашите дружби. Достатъчно е един ваши дружба от с. Църквена да ви даде да махнете един-кой-си и вие ще го махнете — „в интереса на службата“ ще го махнете. Тогава приемането на този законопроект, с който се занимаваме и който разискваме с часове, е излишно.

**Б. Гърбов** (з): Вашите дружби не тийеха ли?

**В. Власковски** (к): Либерални дружини!

**М. Хранов** (л): Ние имахме дружини, вие имате дружби — това е все същата работа. Ние искаме да се турим един нов ред на нашата; и вие говорите за нов ред, но не го туряте, когато сте на власт и когато имате възможност да го направите.

Г. г. народни представители! Ние сме за правото на държавните служители да се организират в свои професионални организации така, както е предвидено в закона. Против това право ние не се обявяваме. Но когато е въпрос за стачки, когато и в чл. 88 на законопроекта е казано: (Чете) „Забранено е на сдруженията на държавните служители да подбуждат последните да напуштат службата си, да участвуват в стачки или демонстрации против държавните и обществени власти“ и пр., там вече ние сме съгласни със законопроекта, защото ние държим на това положение, че този обществен строй трябва да съществува, и понеже държавните чиновничества е орган на държавата, то не може да се организира в една организация, държава в държавата. Ако то, по силата на своето професионално организиране, ще трябва да търси известни мерки за подобрешието на своето положение, то ще трябва да търси съдействието на държавата, ще трябва не да се бори с нея, а да бъде заедно с нея, да действува паралелно с нея.

**В. Власковски** (к): Карай, карай! Не ги канладисвай, те са съгласни.

**М. Хранов** (л): Ние не схващаме държавата така, както я схващат комунистите, че тя е една класова организация, за да може една класа да подгъска друга. Ние считаме, че държавата е надкласова организация, ...

**В. Мулетаров** (к): Това да го разправяш на тех сега.

**М. Хранов** (л): Да, аз им го разправям. — ... със цел да примирява интересите на различните слоеве и на различните класи. И затова аз мисля, че особено държавните

чиновници, когато ще търсят известни средства за подобре-  
ние на своето положение, не трябва да ги търсят в  
борба с държавата, а в съгласие с нея и чрез всички  
легални средства, които конституцията им дава на разпо-  
ложение, като на една професионална организация. Дори  
аз сметам, че една разумна държавна власт е длъжна да  
нне дава повод за стачки, а напротив, да ги предотвратява,  
като се грижи да им подобри положението. И когато дър-  
жавата полага достатъчно грижи за чиновниците, когато  
тя прави достатъчно за подобре-  
ние положението, в  
такъв случай стачките съм излишни и чиновничеството  
нема защо да ги прави, за да се излага на рисък.

**Б. Гърбов** (з): Стамболовистите полагаха особени грижи,  
когато назначаваха учители.

**М. Хранов** (л): Нужно е във всеки случай правител-  
ството да предотврати стачките, и то ще ги предотврати  
не толкова с особени наказателни постановления в един  
известен закон — защото често пъти известни нужда е  
по-силна от известен закон, и ако под натиска на тази  
нужда чиновничеството се реши даже да паднат стачки,  
то нема да се уплаши от наказателните разпоредления  
в закона. Правителството ще се бори против стачките,  
прочее, не толкова чрез силата на оръжието и средствата,  
които властта му дава на разположение, а чрез една  
разумна политика и, задоволявайки нуждите на тези орга-  
низации, да направи всекакви и излишни всекакви  
стачки. И бъдете уверени, че напътно чиновничество ще  
бъде спокойно за своето положение и нема да прави мани-  
фестиции и демонстрации, нема да прави стачки, от които  
се бой министъра на финансите, като е предписан подобни  
постановления против стачките в законопроекта. Но в  
законопроекта е казано, че чиновничеството не може да  
взема активно участие в нашите политически борби.  
Г. г. народни представители! Активно участие — съгласен  
съм — чиновника не може да взема, защото, ако той отиде  
да прави манифестиции на улицата, . . .

**В. Власковски** (к): Ако е правителствен, може да прави  
и активни. (Смех)

**М. Хранов** (л): . . . ако той може да върши това, което  
върши един свободен гражданин, от това преди всичко  
ще страдат интересите на службата, на която той е наз-  
начен и заради това ние сме против всекакви манифес-  
тации, всекакви демонстрации насочени против обществен-  
ния строй, против властта, от страна на държавните  
служащи. Но онова, което ние треба да разберем, за да  
не стават злоупотребления с закона това е да ни се каже  
какво се разбира под „активно участие в политическите  
борби“.

**В. Власковски** (к): Не може да бъде комунист или да  
агитира за комунистите; това се знае.

**М. Хранов** (л): Не само комунист, г. Власковски.

**В. Власковски** (к): Земеделец и либерал може да бъде.

**М. Хранов** (л): Тия приятели (Сочи земеделците) пре-  
следват всички партии, бъдете уверени, и затова, когато  
говорят против чиновниците, не разбират само комуни-  
стите чиновници. Може-би те визират вашата организация, . . .

**В. Власковски** (к): Има едно окръжно № 101; то казва  
кого визират те.

**М. Хранов** (л): . . . но то е, защото във вашата орга-  
низация има голем брой чиновници. Така е. Но във всеки  
случай трябва да се разбере какво се разбира под „ак-  
тивно участие в политическите борби“. Ето една фраза,  
съм значение и смисъла на която може да се злоупот-  
ребява. Аз често едно решение на вашия земеделски  
съвет по отношение на чиновническия въпрос, печатано в  
„Земеделско знаме“, и това решение между другото  
казва: „да се забранят съм закон всекакво партизанству-  
ване на чиновниците и записването им в каквито и да  
бъдат политически организации“.

**В. Власковски** (к): Освен в дружбите!

**Некой от земеделците:** Не може и в дружбите.

**М. Хранов** (л): Ако вие разбирате под активно участие  
на нашия чиновник в политическите борби да се залише  
за член в известна политическа организация, това е крайно  
и това е наложението на свободата на гражданина-чинов-  
ник. Вие не можете по този начин да отнемате правото на  
един човек да има политически убеждения; той е длъжен  
да ги има, защото вие го викат на урините да гласува.  
Един човек с политическо мнение и убеждение не може  
да не симпатизира и, следователно, да не бъде член на  
един политическа партия.

**В. Драганов** (з): Той трябва да бъде само чиновник;  
ако иска да стане партизанин, да напусне службата и  
да партизанствува.

**М. Хранов** (л): Вие искате да му отнемете свободата,  
вие искате да му кажете: Не, ти нема да принадлежиш  
на никаква политическа партия. Това е така, но когато е  
да се ползвате вие от чуждия чиновнически елемент,  
който прибрахте във вашия редове, вие му искате де-  
кларация, за да се залише във вашата партия.

**В. Драганов** (з): Не е верно.

**Некой от комунистите:** И това ли не е верно?

**М. Хранов** (л): Вие можете да отричате всичко, но тия  
некои съм познати и нема нужда да ги опровергавате.

**Некой от земеделците:** Това ако е било, то е било  
преди закона; сега нема да го има.

**М. Хранов** (л): А, преди закона! Това показва по какъв  
начин ще прилагате и този закон, които сега ще гла-  
сувате.

**В. Мулетаров** (к): С 50 л. членски внос.

**От земеделците:** А-а-а!

**М. Хранов** (л): Питам аз, каква престъпност има, каква  
Бог знае голяма манифестация е това, щото един чинов-  
ник да принадлежи на известна политическа партия. Вие  
не можете да заповедвате на неговите политически убеж-  
дения, на неговите идеи, на неговите схващания. Един  
човек може да не бъде непременно съгласен с вашите  
идии, макар че вие управлявате, защото той служи не  
на вас, а на държавата.

**В. Драганов** (з): Щом не е съгласен с управлението,  
значи не може да бъде чиновник на това управление. За-  
ради това трябва да бъде безпартиен. Не бива да симпа-  
тизира никој на вашата партия, никој на нашата партия, а  
трябва да бъде само чиновник.

**М. Хранов** (л): Г. Драганов! Той ще симпатизира и пак  
ще си изненадява своята служба.

**В. Драганов** (з): Само тогава ще имаме добри чи-  
новници.

**М. Хранов** (л): Дотогава; докогато неговото участие в  
политическия живот не пречи на службата му, вие сте  
длъжни да го държите на служба, немате право да го  
уволнявате. Аз съм уверен, че в миниатите режими е имало  
чиновници земеделци, но никой не ги е уволнявал. Не  
можете да посегате по този начин на убежденията на чо-  
века, когото в едни законодателни избори ще накарате  
задължително да отиде на урините и да гласува. Ако този  
човек не е член на комунисти, ако не е следник борбите, ако не  
може да има мнение и, следователно, не може да гласува.

**В. Драганов** (з): Никой не го спира да чете.

**М. Хранов** (л): Е добре, но той неволно ще отиде към  
една от тези групи, с възгледите на която е съгласен,  
и ще се присъедини към нея.

**В. Мулетаров** (к): Особено сега, когато има свободен  
печат, никой не го спира да чете. (Смех)

**В. Драганов** (з): Ама не е като в Русия. Все пак тук  
има по-голяма, стоманена по-голяма свобода.

**От комунистите:** А-а-а!

**М. Хранов (л):** И по този начин, когато вие ще запретите на един чиновник да бъде член на известна политическа организация — не да прави демонстрации, не да машинестира свояте убеждения, не да прави скандали, не да прави революция, но просто да бъде член на известна политическа организация — когато вие му отнемате това право, вие вършите едно нарушение, бих казал, на конституцията, защото искате върху свободата на убежденията на един гражданин, който, като е отидал да служи на държавата, не се е отказал от своята съвест, политическа и гражданска.

**В. Драганов (з):** Вие изядохте съваждането конституцията; нищо не е останало от нея.

**М. Хранов (л):** Тя не е продукт от „Народния магазин“, за да го изядат; тя е нещо, което може да се наруши и пак да стои, стига да има добросъвестни управници, който да не следват министърото, а да вървят по правия път. Ако беше нещо материално, можеше да се изяде.

**В. Мулетаров (к):** Особено либералите!

**М. Хранов (л):** Вие се връщате към старото, г. Мулетаров, колкото и да ви е можно да го признаете.

**В. Власковски (к):** А вие къде отивате? Към „Славянска беседа“?

**М. Хранов (л):** Аз се чудя, че вашите другари не са отишли да защищават нашите приятели там; защото през време на войната, по всички престъпления на кметове и на околийски начальници, вие се явявахте да ги защищавате. Ако е тук г. Луканов, ще признае.

**В. Власковски (к):** Вие сте лъжец.

**Некой от комунистите:** Посочете на факти!

**М. Хранов (л):** Околийския начальник в Горна-Ореховица, който беше член на либералната организация, . . .

**В. Власковски (к):** Вие сте лъжец! Вие лъжете тук в отежествието на един човек. Това е асъл занаята на либералите!

**М. Хранов (л):** Аз твърдя, че той защищавае горно-ореховския околийски начальник Капитанов по дела за реквизицията. Ако лъжа, аз съм готов да го призная тук, пред Събранието.

**В. Власковски (к):** Вие сте лъжец; лъжата е либералски занаят!

**М. Хранов (л):** Аз ви соча на име, а Вие ми говорите, че лъжа!

**В. Мулетаров (к):** Защо не отидете да защищавате вашиите приятели?

**М. Хранов (л):** Там ще отидете Вие, защото където ви се плаща, там отивате да защищавате.

**В. Мулетаров (к):** Нищо не отиваме.

**В. Власковски (к):** Генадиев си даде оставката, за да защища делата по чл. 4.

**В. Мулетаров (к):** (Към М. Хранов) Голем тенегийозин си ти да говориш това!

**М. Хранов (л):** От вас по-големи тенегийози нема!

**В. Мулетаров (к):** С нова фирма сте сега, значи? Фалирал търговец с нова фирма!

**М. Хранов (л):** Ето защо аз не мога да се съглася с едно неопределено положение в закона, по същата на което се запрещава на чиновника да взема активно участие в партийните борби, докато ние не разберем в какво се състои това „активно участие“. Ако то трябва да се разбира така, както го разбира земеделският съвет в своята

партийна резолюция — да не може да бъде член на никаква партия — това е погрешно. Вие немате право да отнемате свободата на чиновника да се запише за член в некоя партия — защото принадлежността на един чиновник към известна партия не е нещо престъпно — стига това да не причини на държавния интерес и на службата, която му е поверена да изпълнява.

**П. Паскалев (д):** Техните чиновници са членове на дружби.

**Некой от земеделците:** Ще ги изключим.

**М. Хранов (л):** Аз ще ви цитирам един случай: защо не уволнихте вие софийския окръжен управител Тодоров?

**Некой от земеделците:** Това е по стария закон. Сега с новия закон ще бъде този, което се назава в него.

**М. Хранов (л):** Аз зная едно — че тук, в столицата на България, пред илюса на правителството и на министра на вътрешните работи, има един окръжен управител, който прави ежедневно своите обиколки из окръга, организира публични събрания, държи речи и организира валини дружби. Ето ви партизанство, против което трябва да се борите, което трябва да преследвате и отстраните, а не да говорите против партизанството на министри режими. И костен е възмутително, то е, че не само не го наказвате, не само не го уволнявате, ами в. „Земеделско знаме“ лява отчти за петовата партийна дейност и г. Дупариков се възхищава от нея. И ако аз бех на местото на министра на финансите, само за него ще зачеркна заплатата да не я получава.

**Некой от земеделците:** Окръжният управител трябва да служи на своя народ.

**М. Хранов (л):** Окръжният управител не е окръжен управител на вашиата дружба, но на Софийския окръг и на държавата, и когато държавата му плаща, то е не да развива агитации във ваша полза, а да служи в кръга, на ония обаждности, които държавата му е доверила. И вие ми говорите за партизанство!

**Д-р А. Гиргинов (д):** Това е факт.

**С. Георгиев (з):** Ако го третирате като чиновник, можете да му съставите акт, че е държал политическа реч. Никой от нас не му е казал да говори такива речи.

**Д-р А. Гиргинов (д):** Представител е на дружбашкия съюз, ходи по селата като дружбани и свиква събрания, а вие създавате закон и си правите оглушки.

**М. Хранов (л):** Искате ли вие да дадете начало да се партизанствува от страна на чиновниците, тогава почнете с вашиите чиновници: запретете на ваши амбаси, горски, административни чиновници да ви правят избори, да ви организират партията и да свикват публични събрания. Това скандализира обществото.

**Д-р А. Гиргинов (д):** После ще им дадат амнистия.

**М. Хранов (л):** Може-би вие мислите, че българският народ, който е зад вас, ще ви позволява да вършите това. Но този начин не се управлява и не се е управлявало никога. Аз зная, че старите партии са злоупотребявали, но толкова ачи, с такова големо безерамие никоя стара партия не е злоупотребявала както вие.

**Некой от земеделците:** Вие постоянно също шайки възмачте изборите.

**Друг от земеделците:** Вашето минало организира Земеделския съюз. Вие сте чиновници, за да дойдем тие тук.

**М. Хранов (л):** Щом е така, нема, освен да ни благодарите, а вие, вместо да ни благодарите, ни давате под съжд.

**В. Мулетаров (к):** Значи там спорите — че друг не я кара толкова ачи, а по-прикрито. (Смех)

**Председателствующий К. Малев:** Направете си заключение, г. Хранов.

**М. Хранов (л):** Свършвам. — Г-да! Че вие действително гласдате по този начин на чиновниците и запрещавате на чиновниците, които имат противници на вас убеждения, да партиципират, а на вашите позволяват да развиват неограничена дейност в това отношение — това е факт безспорен. Страна дума отговаря за изборите миналата година — за Кюстендилския окръг мога да ви кажа, защото там познавам положението — ако вие имахте един чиновник, които да не партиципира, да не злоупотребяват със своята служба във време на изборите, вие немаше да имате и четири души депутати от Кюстендилската избирателна колегия.

**С. Радев (з):** Цело безсрание! Понеже съм депутат от там и съм изпитвал всичкия терор на вашата партия и на демократите, . . .

**М. Хранов (л):** Ти си заинтересован: аз на тебе не мога да вервам.

**С. Радев (з):** . . . право ви казвам, че аз не мога да забележа през този режим такъв терор, какъвто съществуваше в миналото.

**М. Хранов (л):** Ако вие говорите за терор в миналото, аз ще ви посоча факти.

**С. Радев (з):** Това е цела лъжка — безсрание.

**М. Хранов (л):** Аз ще ви кажа кой лъже безсрание. — В Дунавица вие арестувахте кандидата на демократическа партия Чалпрашкиов и го докарахте под конвой в София. Това е насилие. Вие бихте Коте Ковачки от с. Фролово, Дунавишка, и го накарахте да се изсели в Горна Джумая. Вие и мене арестувахте във време на изборите, върнахте ме от обиколка и сега имате куражка да говорите за свобода на изборите.

**С. Радев (з):** Чалпрашкиов беше арестуван, защото когато той казваше на министра: „Застрашен съм, осигурете ме“, министра го питаше: какъв кой те застрашава, Чалпрашкиов отговаряше: „Не съм длъжен да давам отговор вам“ — на министра. Това е шарлатания. Затуй беше доведен в София — да каже кой го застрашава, за да хванем чиновника. Ето защо го докараха — туй е лесно обяснимо — да посочи този разбойник, кой го е застрашавал, защото това беше един шантаж.

**М. Хранов (л):** Факта, че вие веднага гласувахте амнистия за вашите административни чиновници, привнесени в изборите, показва, че тия избори са направени с насилие.

**С. Радев (з):** Както и вие направихте в 1915 г.

**М. Хранов (л):** Добре, съгласен съм. Но елате тогава и вие във „Славянската беседа“ да отговаряте заедно с нас, а не ми говорете за свободата на изборите. Аз не съм гласувал за опаша амнистии на либералите и немаше да гласувам, ако бех тук. Но вие гласувахте една амнистия, по силата на която простихте престъпленията на вашите административни чиновници за изборите през 1920 г. Вие и сега тъжите да гласувате такава амнистия по силата на вашите партийни решения. Ето вие как правите избори и ето как ще искате да морализирате днес чиновнически персонал, като амнистирате престъпленията, които съвършили престъпления спремо свободата на българския народ.

**В. Власковски (к):** Все едно сте. Хем кел, хем фудул — тъки казват турците.

**М. Хранов (л):** Въпросът е за повече искреност, въпросът е за едно действително обновление, което трябва да се внесе в нашния обществен живот. Аз не искам да се солидаризирам с онова минало, от което може и аз до известна степен да се възмущавам, колкото и вие да ми отказвате това право. Аз искам да ви кажа, че вие, които преследвате нови идеали, които откривате нови пътища за българския народ, които му сочите пътища на

обновлението, ако приказвате искрено, а не както в опозиция, тогава дайте доказателства. А вие не ги давате.

**Ю. Урумов (з):** Доказателства — „Славянската беседа“.

**М. Хранов (л):** Когато вие не зачитате свободата на един народен представител да се изкаже, това показва, че вие не можете да приказвате за обновление, вие сте далеч от него. Но вложете по-голяма искреност във вашите мероприятия. Ние ви сочим дефектите на един законопроект, за който сме съгласни да се гласува по принципи; ние ви сочим известни подробности.

**Ю. Урумов (з):** Коя група?

**И. Гетов (з):** От колко членове се състои вашата група?

**М. Хранов (л):** От шест души.

**Ю. Урумов (з):** Какви къде съдят?

**С. Георгиев (з):** Не съд шест, а трима.

**М. Хранов (л):** И затова ние молим, по-малко да прекъсвате, а повече да слушате, защото, въпреки вашите предубеждения, че чуете понекога искрен съвет и от ония, които приказват против вас.

Законопроекта, доколко се стреми искренно да уреди материала за чиновническия въпрос, да стабилизира положението на чиновника и да подобри неговото материалисто положение, ние ще гласуваме по принцип за него. (Ръкоплясане от либералите)

**Председателствующий К. Малев:** Има думата народния представител г. д-р Юордан Данчев.

**Д-р Ю. Данчев (к):** (От трибуналата) Г. г. народни представители! С новия закон за държавните служители, правителството мисли — така пощ изтичва в мотивите — да разреши този важен въпрос за чиновниците, за служащите. Но е първ път да гласуваме ние закон за държавните служители. И други правителства, които съм управлявали България, съм внасяли, и Народни събрания съм гласували подобни закони, съм ги отменявали, съм ги видоизменявали, разбира се с известни намерения, с известни цели. И днешния законопроект за държавните служители също така има известна цел. Правителството сметга с този закон да стабилизира служащите, да стабилизира чиновничеството в България; с този закон то сметга да подобри неговото материалисто положение — така е изложено в мотивите — да определи, отношенията между държавата като господар и служащите на тази държава. Какви съм общо постановленията на законопроекта, касаещо стабилизитета на служащите? Да ли ще може правителството да постигне своята цел? С неколко думи ще трябва да изясним този въпрос. Служащите у нас не съм постоянно на своята работа. Не затова, че те не искат да работят, но затова, че те не могат да бъдат доволни от работата и възнаграждението, което им се дава. Благодарение на лошото икономическо положение, в което се памира служащия, той не се задържа на служба, от една страна, от друга — всички служащи, описва чиновничество, което се е отдало на служба и иска да прекара известните години, за да може да получи пенсията, която има, тъсна чиновничество, от една страна се гони пък от властта, се гони от управлящите, и ние виждаме във всеки един режим чиновничеството да се сменява, от последният служащ, тъй да кажа, до пай-голямия чиновник. Една част от чиновничеството остава, служи на всички режими, и тъсна чиновничество, което е привикнало да се присълзим при всеки един режим, което е научено да подушива надалегто на един режим, веднага се записва в другите, веднага се записва в организацията на нова правительство, което доходжа на власт и по тяхъв начин се явяват, както вие днеска сами търдите, януарчета, вашите градски дружби, които не съставляват от себе си нищо друго, освен чиновниците, нови и стари, които също присълзим при вас и образуват вашите дружби. Гласовете, които получавате в гласувате, не съм нико друго, освен гласове имеенно на тези чиновници, гласували, за да си запазят хлеба, да запазят същото положение като служащи, и тези служащи съм именно, които не могат вънка да намерят работа. Голяма част от тех съм и негови за своята служба; те съм, които,

важи от службата, не могат да намерят никакво препитание и съм принудени, тъй да кажа, да лазят по корем пред големите в партията, за да могат да останат на служба. Този съм, които остават на службата си. Вие искате да установите един стабилитет на чиновниците, на службата; вие им турийте цензоре, за да не може, който и да е, да бъде назначен на служба. Обаче от туй, което е ставало досега, и туй, което става, ние виждаме, че тези разпоредби съм само написани в закона, а в същност не се съблидоват. Вие знаете в миналото как се сuspendираха парежданията на закона за джржавните чиновници — уволниха се всички професори от нашия Университет, без всекакъв повод, а нашоследж у нас, вие знаете, не-колько пъти се изтъкват от тук, уволненията, които министъра на народната просвета прави с прословутото свое окръжно 101, което влезе и в закона на просветата чл. 82, не само се уволяват учители, служащи, като хора приналежащи към Комунистическата партия, но има случаи, където жените на комунисти, учителки, се уволяват за това, че мажете им били комунисти.

**В. Драганов** (з): То не е верно!

**Д-р Ю. Данчев** (к): Има протести. — Вие, които говорите за народовластие, за демокрация, вие, които казвате, че народът трябва да управлява, вие създадохте един закон за референдум по назначаване учители. Съблудавахте ли го вие? Имаше много села, където вашите дружби повдигнаха въпрос, даже с фалшифи подписи на заявлението, да стане референдум, за да могат да бъдат уволнени комунистични учители; целото село се произнесе против референдума, и в полза на тези учители, като добри учители, без разлика на партия, вашите дружбии гласуваха да останат учителите; обаче некой дербей там, некой председател на синдикат или на дружбата, той се слуша, неговото мнение се слуша, слуша се мнението на отделен депутат, но не мнението на населението, не мнението даже на дружбата. И когато зише говорим, че вие, ако турите във вашата резолюция, която сте взели на конгреса, да се допитате до дружбите, пак ще запазите известни чиновници, но в дружбите си разиграват коня отделни лица и те съм, които се налагат. Вие не питате даже хората от вашите дружби, а камо-ли останалите в селото или в града. Защото, ако вие се ме-сите за един чиновник, които съм в града, кой ще решава? Кои съм в дружбите? Те съм същите чиновници, които съм дошли сега в новооснованите дружби. Ето защо ние казваме, че с този закон, стабилитета по този начин не може да бъде осигурен, че чиновниците не съм осигурени. Те се преследват от една страна; от друга страна самото материалило положение, в косто съм поставени чиновниците, ги заставя да напускат. Вие имате случая по железниците: чиновниците по железниците, които вие гоните през време на стачката: вие виждате, депата се спразват, и вашите вагони и локомотиви, които не издържат вече по железниците, остават без персонал, защото хората съм стказват да ви работят. Много от способните железничи напускат и отиват по частна работа. Вие не можете да им дадете нужното. Не само това, но вие ги подлагате и на един терор, подлагате ги на едно изпитание, което честолюбието не на всеки чиновник може да понесе — то е декларациите, които вие искате от чиновниците.

**Ю. Урумов** (з): Никой не иска такива.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Вие отидохте даже и дотам, че основа чиновничество напре, онези служащи, които се сметаха за най-гордите, за рицари — военните, вие и тех накарахте да дават декларации.

**В. Драганов** (з): И това не е верно.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Вие не само че искате от тех декларации, но искате им и членски вноски за цела година и да платят абонамента на „Земеделско знаме“ за цела година.

**В. Драганов** (з): И това е лъжа.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Вие караат в Перник и работниците това да правят — по 500 л. им искате.

**Ю. Урумов** (з): Колко е членския внос?

**Д-р Ю. Данчев** (к): Аз членски вноски не съм плащај на Земеделския съюз, не го знам.

**В. Драганов** (з): Тогава басни приказваш само. Нищо положително не говориш.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Вие сами знаете на-колко сте искали и как. Вие накарахте председателя на окръжния съд във Видин да дава отчет пред вашата група. Говориха за стабилитет, а сами тук във вашия партиен съвет решавате, че в околниското събрание на дружбата трябва да се разисква за чиновниците и да бъде назначен преоръжчания пред министерството чиновник, или искането на дружбата да бъде уважено, като частния секретар на министра отговори веднага.

**В. Драганов** (з): Ха, ти идваш да спровергаш първото! По-рано каза, че чиновниците се изтърнивали от депутатите, а сега казваш, че сме искали да се посочват от долу. Значи, имали сме намерение парода да си каже думата.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Ти си горгорбашията в групата; не слушаш твоята група, а ти заповедваш там.

**В. Драганов** (з): Това не е верно! Аз съм слуга на ония народ, и каквото той ми каже, туй изпълнявам. Слуги сте и вие, ама не се признавате.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Когато дружбите ви уволяват, защо не напушвате Народното събрание? Има депутати, на които дружбите съм казали: „Въз!“, а те седят тук.

**От земеделците:** Това не е верно.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Групата в Бургас не изхвърли ли Сокурова? Но той основа веднага нова група и седи тук. Има и много още други подобни.

**В. Драганов** (з): Сокуров има 800 гласа в Бургас. От това ба-рем защо не се засрамиши?

**Д-р Ю. Данчев** (к): Но вие не можете да искате да се стабилизира положението на чиновниците, попеже не можете да ги задоволите материалино. Никогати господаря не е задоволявал своя работник, защото той не може да живее, без да го експлоатира. Ако господаря му даде всичко, което работникът изкарва, естествено е, че господаря му нема да има никаква печалба, не ще може да живее, защото той не работи.

**В. Драганов** (з): Като вас господар, нали?

**Д-р Ю. Данчев** (к): Същото е и с джржавата. И джржавата има свои чиновници, свои служащи, които прокарваат политиката на правителството, политиката на джржавата и, естествено е, тя има същите отношения, както и господарите; тя е господарска джржава, буржоазна джржава. Правителството защищава интересите и привилегии именно на буржоазната класа и затуй се отнася тий със своите чиновници, със своите служащи. (Възражение от земеделци)

**Ю. Урумов** (з): Във вашата съветска република како? Нема ли там господар?

**Д-р Ю. Данчев** (к): И каквото един господар дава голема заплата на своя управител на фабрика, защото той е неговата десна ръка, твой също и вие на големите чиновници, на големите шефове при министерствата не само че им давате големи заплати, но ги турите вън от категориите на таблицата за заплатите.

**И. Гетов** (з): Всички служащи в редакцията на „Работнически вестник“ единаква ли заплата получават?

**Д-р Ю. Данчев** (к): Вие ги разделяте на първа, втора, трета и четвърта група, а те съм, които съм турнали, които съм съставили тези класове. А на онези, които работят, на онези, които изпълняват, които вършат действителната работа, макар и на буржоазната джржава, според тези таблици, които нареджате в 144 страници, какви заплати им давате? Такива, каквите сте им давали досега, и каквите им давате и днес. Вие сами чувствуваате

големата скъпостия, която от ден на ден расте; вие сами чувствувате, как, макар законопроекта да не е още внесен в Камарата, цените на предметите от първа необходимост, които чиновниците трябва да купуват, се увеличават двойно, тройно и т. п. Вие виждате, че още когато не беше гласуван закона за даване единократна помощ в петорен размър на добавъчното взнаграждение на държавните служащи, когато още се спореше какво да им се даде, цените на всички стоки от първа необходимост порастнаха, и чиновниците по тяхнъв начин бидоха още повече оголени. Наместо с тази помощ да им се помогне, живота посъмни толкова много, че те направиха повече борцове и досега не могат да ги платят.

**В. Драганов** (з): Затуй требва да се кооперираят, за да не дават на спекулантите да ги ограбват.

**Д-р Ю. Данчев** (к): От статистиките, които се правят у нас, вие виждате, че животът е посъмнил 30 пъти, а заплатите на чиновниците и служащите знаете колко малко са увеличени — най-много десет пъти. С таблиците, със закона за добавъчното взнаграждение, както и със закона за единократната помощ вие правите туй, което вски един господар прави — увеличавате добавъчното на големите служащи, а на малките давате толкова, колкото да могат да преживеят, или, увеличавайки своя труд, работейки и през свободното си време, да изтощават съните сили, да повредят своето здраве — вие просто ги обичате на явна гибел.

(Председателското място заема подпредседателя Г. Марков)

Г. г. народни представители! Имаме заплати в VI категория от 300 до 660 л., в V категория от 360 до 720 л., в IV категория от 440 до 800 л., в III категория от 550 до 1.000 л., които с добавъчното взнаграждение стават от 1.500 до 2.000 л., но като вземете скъпостията днес — няма защо да ви напомним изложеното на комисията по скъпостията на щатовете, протокола, който комисията, която състави щатовете, направи, където изтъква какво е необходимо за един човек да преживее, не да преживее охолно, а да си задоволи нуждите като един културен човек — вие ще видите каква голема сума е нужна и че тя всеки ден требва да бъде увеличавана, за да може да се задоволят нуждите на служащите, на държавното чиновничество. Обаче нашата държава не може да задоволи тези нужди при тези средства, които има. Цели този начин не добиващие на средства — защото държавата добива средства си чрез косвените налози — тя облага именно тези служащи и чиновници, и от една страна им дава заплати, а от друга ги взема във вид на косвени налози с увеличение на митгата, вноски и износни, и по тяхнъв начин не може да задоволи тези чиновници.

**В. Драганов** (з): Само те ли консумират?

**Министър М. Турлаев:** Държавата нема средства, за да можем да склоним двата края на бюджета.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Държавата нема средства, казаха г. министъра на финансите, за да можем да склоним двата края на бюджета и затуй им даваме малко по малко, колкото да можем да ги задоволим, колкото да можем да им замажем очите, за да се задържат на работа. След войната, вследствие големите дажби за покриване на големите разходи по войната, които требва днес да се изплащат, вследствие голямите дажбове, които има държавата, тя е окончателно фалириала. Колкото и министъра на финансите, колкото и правителството да се стремят да направят един бюджет без дефицит, това не е възможно. Вие виждате, че министър бюджет беше с голем дефицит, че се говори за нови свръхсметни кредити, че се говори за нови поръчки на банкноти, чрез които да се изплащат педоиммите на държавата. Икономическата политика, които правителството води, допринесе, туй да се каже, за добра разрушаването, за досаждаването, за дофалирането на тази държава.

**К. Ковачев** (з): Толкова по-добре за вас!

**Д-р Ю. Данчев** (к): Разбира се. — Защото, след всички мерки, които правителството взема, вместо да видим като резултат подобрене на положението, напротив, вие виждате все повече и повече влошаване: нашият лев все повече

и повече пада. Буржоазните партии доста акъл ви даваха с премахване на известни наредби, за да допринесат още в туй направление. Но и вие самите приемахте с радост това, защото, напр. Консорциума не се желаше и от чербаджите из селата, Консорциума не се желаше и от големите землевладелци в селата, защото те, свободни от Консорциума, могат днес да продават своите стоки на каквато си чиста цена и нечалбата те си я вземат за себе си. Желанието на центъра да се премахне Консорциума, да се премахнат ограниченията, които имаше в търговията, беше добре дошло за вас. И макар те да казаха, че с това ще се повиши валутата, и то виждаме, че напротив тя спада все повече и повече и вследствие на туй положението на работниците, на служащите се влошава.

Вие сте принудени от време-първоме, всяка година, ако не и два пъти в годината, да предвиждате известни пособия, туй да кажа, известни помощи на служащите на държавата. Обаче тия помощи съвсем не могат да задоволят нуждите на служащите и те се организират в свои професионални организации, за да могат да се борят за подобрене на своето положение. Една значителна част от държавните служащи съзнават своето положение, знаят къде трябва да насочат своята борба, как да водят тази борба. Те съзнават, че техното положение е неделимо от положението на другите работници в нашата държава и те водят своята борба за подобрене на своето положение заедно с тех, ръка за ръка с другите работници. Има и други организации, които по друг начин гледат да иззоват подобрене на своето положение — чрез молби, чрез петиции, чрез делегации към съните на дения, към правителството. Те стават, туй да кажа, десна ръка на управлящите, на правителството. И наистина, в закона за сдружението и в сегашния законопроект за държавните служители вие обръщат сериозно внимание на сдружението борба на служащите. Вие не сте да не знаете кои са сдружението и кои са управлящите в дружеството на сапитарите, дружество на г. Пандов, което той организира — вие ги знаете, правителството ги знае; вие знаете кои са управлящите в учителския съюз — г. министър Омарчевски ги поздрави на конгреса.

**И. Гетов** (з): Какво от това?

**Д-р Ю. Данчев** (к): Те са, туй да кажа, съратници на правителството, те му сътрудничат и, естествено, за тех не може да се касае този закон. Закона се касае за други организации, напр., на учителите, конгреса на които министерството забрани. Г. Омарчевски забрани конгреса на комунистическата организация на учителите.

**Ю. Урумов** (з): Защото е политическа.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Нима Пандовата организация не е политическа, . . .

**Ю. Урумов** (з): Тя е икономическа.

**Д-р Ю. Данчев** (к): . . . а само учителската организация е политическа? Тя е при Земеделския съюз.

**И. Гетов и Ю. Урумов** (з): Не е при Земеделския съюз.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Всички са подали заявления до дружбите. Всички са членове на дружбите.

**И. Гетов** (з): То е въпрос. Това е предположено от твоя страна.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Това е един факт, г. г. народни представители, който нема да се отрече: че една голема част от нашите служащи, от нашето чиновничество, от нашите бюрократи, за да запазят своите места, чувствуващи се поспособни вън да изкарят своята прехрана, отиват и влизаат в тия организации и пълзят, туй да кажа, пред силите за кора хлеб, за да им се поднесе, за да им се подхвърли едно коматче, да им се даде една третинка или една петинка, каквато вие им давате, а в края на крайщата техното положение ни на косъм не се изменя. Аз нема да повторя туй, което казах преди малко, че всички помощи, които са дадени на държавните служащи от по-рано, се явяват недостатъчни. И самият учителски съюз в резолюциите, които взема, признава, че, въпреки борбата му с подаване на молби и петиции, с присламчване към властта, никој не са могли да иззоват. Учи-

телите сами казват в своята резолюция, че, напротив, тяхното положение днес е тъй лошо, както не е било никога, че те се преследват, съгласно наредбите на окръжно № 101, че заедно с комунисти и техни хора съм изпъдени. Тези организации, след като съм се борили за цели десетки години, не съм допринесли нищо и излизат в края на крайцата да кажат пред целия свой конгрес: „Ние нищо не сме направили; макар че се организирахме за да водим борба за подобрене на нашето положение, ние не можахме да използваме никакво подобрене, ние не можахме да стабилизирате положението на чиновниците, на служащите, наши членове, ние не можахме нищо да направим“. И тогава на тези служащи, на тези учители, на тези железнничари се поставя един друг въпрос: как те могат да използват подобрене на своето положение — чрез пълзене ли или чрез борба, чрез даване декларации ли или чрез заявяване гордо и високо, че те съм хора, че те съм граждани, че те дават своя труд на тази държава и искат взаимодействие за него, искат прехрана на своите деца, искат да живеят? Този начин на борба доведе наистина една голяма част от тези служащи, от тези чиновници до резултат. Ако си припомните железнничарската стачка, ще видим, че, благодарение на сплотеността на железнничарите и пощениците, благодарение на техната борба, която в края на крайцата биде смазана с всички средства, с всички рискове — рискувахте целата хазна на държавата, за да смажете тези организации — веднага след това се даде подобрене на положението на железнничарите.

**Г. Колев** (з): То беше по-напред наредено, г. Данчев!

**Д-р Ю. Данчев** (к): Значи чрез самосъстоятелна борба и когато тази борба е съгласувана с борбата на работните им от държавните учреждения, . . .

**Г. Колев** (з): Стачката дори замеси давалето подобрене на чиновническия хал.

**Д-р Ю. Данчев** (к): . . . тогава може да бъде ефикасна помсичта, или тогава може да има една истинска подкрепа, тогава може да се задоволят служащите и материалино, и морално. И колкото и да говорите, че сте сломили пощениците и железнничарите, веднага след туй вие требаше да правите в бюджета увеличение на заплатите, за да могат да бъдат прибрани на работа добри, способни работници в работилниците.

Когато вие в закона за чиновниците поставяте, че трябва да бъдат съявени ръководителите на дружествата, че когато  $\frac{1}{5}$  от членовете некат разтурянето на дружеството, то трябва да бъде разтурено, че устава му треба да бъде приет от съда, че дружеството не може да агитира, да пропагандира и да прави стачка — с всичко това вие, г. г. народни представители, парушавате принципа на коалиционното право, което конституцията дава на българските граждани, и вие насочвате вашите стрелти против организираното работничество при Комунистическата партия, при онези организации, които водят самосъстоятелна борба. Вие говорите, че искате чиновничеството да бъде далеч от политическите борби; вие говорите, че трябва да бъдат далеч от партитите, да не се опарти занаят.

**В. Драганов** (з): Да не съм болневини!

**Д-р Ю. Данчев** (к): Да, да не съм болневини (Смех върху земеделците), а не да не съм от другите партии. Верно е, че там сочите вие. Вие обаче подномагате с държавни средства ваши дружества, подномагате дружества чисто партизански, съмествате дружества и отивате даже дотам, че чрез заплашване, чрез изкуствуване, чрез уволняване, да се подхълзват даже и хора, които иначе могат да намерят работа. Вие имате в санитарния съюз много лекари, които — кой знае защо, възможно е, защото външи не могат да намерят никаква работа — влезоха във вашия съюз, станаха наистина дружини, които да проагитират дружбашката идея. (Възражение от земеделците)

**С. Георгиев** (з): Нашето санитарно дело!

**Д-р Ю. Данчев** (к): При вас дойдоха много руски бежанци, които вие приемате на служба, но които съм без всекакъв ценз, които стават причината да бъдат изхвърлени българи.

**И. Пандов** (з): Г. Данчев! Нито един лекар нема в санитарния съюз. Прочетете устава на Съюза на санитарно-ветеринарния персонал в България и ще видите, че не се позволява лекар да бъде член в него.

**И. Гетов** (з): Д-р Бешев може-би да иска да влезе, но не го щем.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Вашия директор на санитарната дирекция, образува дружество и той влиза в дружеството. Не го ли признавате? Той самият образува дружество на лекарите, а той е председател на нашият санитарен персонал.

**И. Пандов** (з): Аз съм председател на Съюза на санитарния персонал, а Рачо Ангелов, комунист лекар, е председател на лекарския съюз.

**Председателствуващ К. Малев:** Моля, г. Пандов, запишани сте и утре ще говорите.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Вие препоръчвате такива лекари, допли от Русия без всякви дипломи, които се явяват и дават на хората ветеринарни дози! (Смех върху комунистите)

**И. Гетов** (з): Все съм по-добри от Бешева.

(Председателското място застана подпредседателя Г. Марков)

**Председателствуващ Г. Марков:** Къде има такива случаи?

**Д-р Ю. Данчев** (к): Аз ще ви кажа. Аз имам два случая на две рецепти в папката си, с които дават по 9 грама ли, по 12 грама ли хинин! В Гоцемо-Конаре имаю некакъв такъв лекар, руснак (Смех върху комунистите) — там е дадена такава рецепта.

**С. Костурков** (р): Има дело против него.

**Д-р Ю. Данчев** (к): Има ли дело?

**С. Костурков** (р): Да, да!

**Д-р Ю. Данчев** (к): А добрите лекари руснаци бегат от България и отиват в Русия.

**Министър М. Турлаков:** А, в Русия отиват?! Връщат се??

**Д-р Ю. Данчев** (к): Да, да!

**Министър М. Турлаков:** Ще оздравят Русия!

**Д-р Ю. Данчев** (к): Вие в закона за служащите предвиждате и узаконявате безплатната работа. Вие тургате едни от отдел за стажанти, за които треова да кажем неколко думи. Както в работилниците, така и другаде, особено в съдиищата, вие поставяте стажанти, възлагате им да вършат работи на съдии, възлагате им в железнниците да вършат работи на по-горни чиновници и служащи, а им плащате по-долови заплати, а на неком не плащате никаква заплата. Но такъв начин се въвежда безплатен труд, който със специални закони некъде бива шест месеци, некъде осем месеци, некъде и повече. Това от една страна. От друга страна вие също така предвиждате, че чиновник, който отежествува, другаря му може да работи и неговата работа до три месеца. Един чиновник да извърши работата на друг — значи да върши две работи в продължение на три месеца!

**С. Георгиев** (з): С една заплата.

**Д-р Ю. Данчев** (к): С една заплата. Вие предвиждате в закона по такъв начин да се увеличи и работното време в известни служби: където службата изиска да се продължи работното време повече от осем часа, вие задължавате служащите и чиновниците да работят повече от осем часа.

**Некой от земеделците:** Те и осем часа не работят.

**Д-р Ю. Данчев (к):** Вие никога асълж не сте били за осемчасовия работен ден; въпреки това, че приехте конвенциите, които задължават правителството да въведе осемчасовия работен ден, вие не съблудовавате това.

**Г. Колев (з):** И там сме нарушили конституцията!

**И. Гетов (з):** Кажете, персонала на Ленин и Троцки дали не е от цар Николай?

**Д-р Ю. Данчев (к):** С този законопроект се визира в един пункт това, което други министерства по-рано съпоместили, именно да се забрани на служащите и на чиновниците стачката.

**С. Георгиев (з):** Там ще плачете най-много сега.

**Д-р Ю. Данчев (к):** Вие повтаряте туй, което други съправили. Вие знаете, че министър Петков беше първия, който в наказателния закон не само забрани стачките, но ги направи и наказуеми,

**Ю. Урумов (з):** Вие в Русия позволявате ли стачки?

**Д-р Ю. Данчев (к):** Вие се възползвахте от този противоконституционен, реакционен закон на стамболистите и днес го въвеждате в закона за държавните служители.

**И. Гетов (з):** Ленин и Троцки позволяват ли стачки в Русия?

**Д-р Ю. Данчев (к):** Там асълж не правят стачки!

**От земеделците:** А-а-а!

**Д-р Ю. Данчев (к):** В Русия Керенски плати на служащите и на чиновниците три месеца предварително заплата и ги накара да напуснат, . . .

**И. Гетов (з):** Има ли декрет издаден против стачката или не?

**Д-р Ю. Данчев (к):** . . . като сметаше, че до три месеци болневиките ще дойдат на власт и ще си отидат, обаче те празнуваха четиригодишнината си и много далеч съм от мисълта да надната в Русия. И тези служащи и чиновници разбраха най-после къде им е местото, влезоха там, изпълняват си службата и до днес служат честно на своята власт.

**И. Гетов (з):** Но забранена ли е стачката или не?

**Д-р Ю. Данчев (к):** Не е забранена.

**И. Гетов (з):** Ложеш!

**Д-р Ю. Данчев (к):** Но те не могат да правят стачка, защото не могат да правят стачка на своята държава.

**И. Гетов (з):** Има оръжие — заради туй.

**Д-р Ю. Данчев (к):** Има подкупени . . .

**От земеделците:** А-а-а!

**Д-р Ю. Данчев (к):** . . . от контрапреволюционерите, . . .

**Г. Колев (з):** Кажвите сте вие тук, в България.

**Д-р Ю. Данчев (к):** . . . които говорят, че могат да правят стачка, обаче в Русия не е правена и досега стачка. Но вие виждате, че сега навред стават стачки; не само в България. Вие сега четете, че в Гърция работници железничари, телеграфопощенци и трамвайнни служащи и т. н. правят стачка. В Австрия стражарите правят стачка. Не дайте мисли, че и у вас нема да правят некога стачка, твой като вие им давате възнаграждения.

**В. Мулетаров (к):** И при строги декларации.

**Ю. Урумов (з):** Декларации нема. Нито сме вземали, нито ще искаеме да вземаме.

**Д-р Ю. Данчев (к):** Ние сметаме, че този законопроект е един законопроект, който се явява по-реакционен от по-ранния закон за чиновниците.

**С. Георгиев (з):** Сега пресилват, г. Данчев!

**Д-р Ю. Данчев (к):** Макар че по-рано говорехте против чиновниците на чиновниците, въобще вие и вашите дружби държавите единично друго положение към чиновниците, говорехте против пенсийите — както знаете, и в устава ви го има . . .

**Ю. Урумов (з):** Ние сме били против пенсийите — да не се субсидират от пенсионния фонд, от държавата, както ще се направи това със закона.

**Д-р Ю. Данчев (к):** . . . сега има един обрат във вашето мнение за чиновниците. Вие ги настанихте и искате само верно и честно да изпълняват вашата воля, волята на държавския съюз, да бъдат те ваши изпълнители, проектиращи вашата идея. И затуй създавате този закон. Вие искате да ги заложите с таблицата, която е много джига, много голема, за да можете да ги привлечете към себе си, . . .

**И. Гетов (з):** Не, ние ги не щем, защото сме против избирателните им права.

**Д-р Ю. Данчев (к):** . . . но те съзнават, че знаят, че вие нема да ги задоволите, че вие не можете да ги задоволите, че вашата държава е фалириала и тя не може да им даде техния залъж, тя не може да нахрани тех и техните депа.

**Ю. Урумов (з):** Г. Данчев! Нашата държава е фалириала, а завчера внесохте един законопроект, с който искахте да дадем на вашата държава 500.000.000 л.! Защото България е фалириала, искате да направим заем на богата Русия!

**Д-р Ю. Данчев (к):** Вие знаете, че те не само ще претърпат, вие съзнавате, че те не само ще се молят, не само ще дават петиции, но те ще се организират за борба против вас, против вашата държава — затова вие създавате този закон с тези драконовски мерки, затова вие създадохте от по-рано закона за техните сдружавания, за да разсипате тези техни сдружавания. Вие знаете какво ще допринесат вашите таблици и, вашите категории на тези служащи, на тези чиновници и затуй отрано вие искате да им запушите устата, да им вържете ръцете, да ги приковате, твой да кажа, към писалката, към чиновническия стол, но нема да можете да направите това. Вие не можете да го направите.

**Г. Колев (з):** Ще се опитаме.

**Д-р Ю. Данчев (к):** Работници, служащи на държавата всеки ден съзнават своя интерес. Те знаят, че се убедиха вече, че нито е молби, нито с петиции, нито с пълзене ще могат да изволят нещо. Вие нищо не им давате.

**И. Гетов (з):** Само с революция ли?

**Д-р Ю. Данчев (к):** Те се организират заедно с другите работници, те се изправят заедно с другите работници, съставят един фронт на една класова борба, съставят един фронт на борба между труда и капитала и те знаят, че съм убедени, че само на тази почва, само чрез тази класова борба, само ръжа за ръжа с другото работничество, само под знамето именно на тази класова борба, под знамето на комунизма, те ще могат да имат подобрене — не, но те ще се освободят, твой да кажа, от мизерията и от работството, в което ги поставяте вие и вашите закони.

**Ю. Урумов (з):** Блажени веруващи!

**Д-р Ю. Данчев (к):** Те само чрез тази борба, обща, класова, само чрез тази борба на този единен фронт, чрез своята организация, въпреки вашите закони и наредби, въпреки вашите наказания и въпреки, дето се казва, вашиите драконовски мерки, те ще водят борбата, те ще си извоюват своите права. Вие ще бъдете длъжни да се вслушате в тех, и ако вие не се вслушате, вие ще претърпите, твой да кажа, поражение . . .

**От земеделците:** Ей-й-й!

**Д-р Ю. Данчев (к):** . . . от силата на организираното работничество.

**Г. Колев** (з): Втори 24 декември!

**Д-р Ю. Данчев** (к): Защото, както работничеството в градовете, такъ като фабриките, в индустриалните заведения е убедено, че само комунистичка ще му принесе спасение, така и чиновничеството всеки ден се убеждава в това, и не е далеч деня, когато чиновниците, сплотени наедно, ще могат да се освободят от ваше и чуждо влияние. Те само тогава наистина ще добият своя равен дел, ще добият своето право на съществуване, своето право на организация, своето право на гражданство — да живеят, да се радват на собствения си труд, когато те станат граждани, работници на една съветска България. (Ръкоплясане от комунистите. Възражания от земеделците)

**Председателствуващ Г. Марков:** (Зъжни) Моля, г-да, назете тишина.

Има само 5 минути до 8 ч.

**Министър М. Турлаков:** Кой е записан?

**Председателствуващ Г. Марков:** Нейков, Минчо Дилянов и други.

**Министър М. Турлаков:** Тогава в среда ще свършим разискванията по законопроекта.

**Председателствуващ Г. Марков:** Има предложение да се вдигне заседанието и следующето заседание да бъде в среда, съм следния дневен ред:

1. Първо четене законопроекта за държавните служители — продължение разискванията;
2. Декларация на комисията по изборите;
3. Одобрение законодателното предложение за търгуване на алиней пета на чл. 22 от закона за търговията съм зърнени храни;

Председател: **Н. АТАНАСОВ.**

4. Първо четене законопроекта за изменение и допълнение на закона за борсите от 1912 г. и на той за неговите изменения и допълнения от 1921 г.;

5. Първо четене законопроекта за надзоръ върху сместните продукти от животински произход;

6. Първо четене законопроекта за Софийската градска община;

7. Първо четене законопроекта за доставка на два екскаватора и една драга за Министерството на земеделието и държавните имоти;

8. Първо четене законопроекта за уреждане дълговете от преди и през войната, но прилагане чл. чл. 176, 177 и 202 от Ниойския договор за мир;

9. Първо четене законопроекта за образуване отделно заседание от населената с бежанци местност „Мандрага“ при с. Якезли, Бургазка скопия, под название с. Константиново и т. н. — следва днешния дневен ред.

**Б. Мулетаров** (к): Ние сме внесли законопроект за даване помощ на гладуващите в Русия. (Възражания от земеделците) Този законопроект е раздаден. Молим да бъде турен на дневен ред.

**Председателствуващ Г. Марков:** Които съм съгласни с тъжните прочетения дневен ред от мене, моля, да вдигнат ръка. Министърство, Събранието приема.

**Министър М. Турлаков:** Заседанието в среда да почне точно в 2 ч.

**Председателствуващ Г. Марков:** (Към комунистите) Вашето предложение се счита за отхвърлено.

Заседанието се вдига за среда, точно 2 ч. след обед.

(Вдигнато в 8 ч. 2 м. вечерта)

**К. МАЛЕВ.**

Подпредседатели: **Г. МАРКОВ.**

Секретар: **С. ДУПАРИНОВ.**

Началник на Стенографското отделение: **Т. Гълъбов.**